

lets over den invloed der dronkenschap op de toerekenbaarheid

<https://hdl.handle.net/1874/242014>

Jur. 24 Junij 1881

N. qu. 192

IETS
R DEN INVLOED DER DRONKENSCHAP
OP DE
TOEREKENBAARHEID.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT
VAN
B. A. VER LOREN VAN THEMAAT.

UTRECHT,
J. VAN BOEKHOVEN.
1881.

· ACADEMISCH PROEFSCHRIFT.

STOOMDRUK — J. VAN BOEKHOVEN — UTRECHT.

IETS
OVER DEN INVLOED DER DRONKENSCHAP
OP DE
TOEREKENBAARHEID.

ACADEMISCH PROEFSCHRIFT

TER VERKRIJGING VAN DEN GRAAD

VAN

Doctor in de Rechtswetenschap

AAN DE RIJKS-UNIVERSITEIT TE UTRECHT

NA MACHTIGING VAN DEN RECTOR MAGNIFICUS

D^r. P. DE JONG,

Hoogleeraar in de Faculteit der Letteren en Wijsbegeerte,

VOLGENS BESLUIT VAN DEN SENAAT DER UNIVERSITEIT,

OP VOORDRACHT DER

RECHTSGELEERDE FACULTEIT

TE VERDEDIGEN

op VRIJDAG den 24sten JUNI 1881, des namiddags ten 1 ure,

DOOR

REEP BAUDOUIN AMBROISE VER LOREN VAN THEMAAT

geboren te AMERSFOORT.

UTRECHT,
J. VAN BOEKHOVEN.
1881.

AAN MIJNEN VADER.

INHOUD.

EERSTE HOOFDSTUK.

Bldz.

ALGEMEENE REGELEN AANGAANDE BEWUSTELOOSHEID.

§ 1. Aansprakelijkheid in geval van bewusteloosheid.	1
§ 2. Bewusteloosheid door dronkenschap te weeg gebracht	8
§ 3. Bezwaren tegen dit beginsel.	11
§ 4. Delicta omissionis in bewusteloosheid	21

TWEEDE HOOFDSTUK.

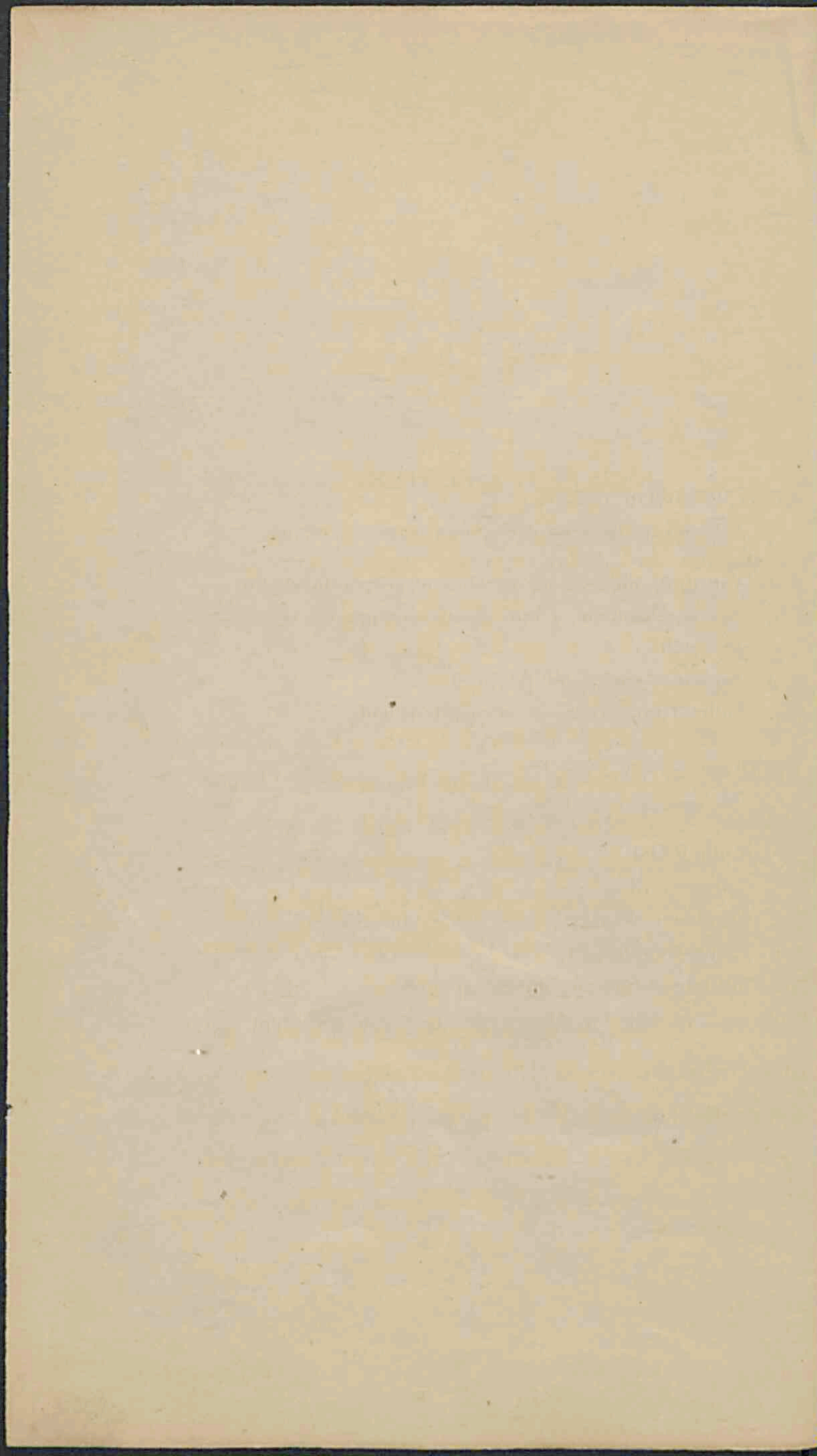
HISTORISCH OVERZICHT.

§ 1. Code Pénal	25
§ 2. Ontwerp 1804	35
§ 3. Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland.	41
§ 4. Latere ontwerpen.	42
§ 5. Militair strafrecht bij ons te lande	47
§ 6. Art. 37 van het nieuwe wetboek van strafrecht.	49

BIJLAGEN.	59

STELLINGEN.	101

EERSTE HOOFDSTUK.

ALGEMEENE REGELN AANGAANDE BEWUSTELOOSHEID.

---

§ 1. Het is steeds te vergeefs geweest dat men in verschillende wetgevingen voor misdrijven in dronkenschap gepleegd eenen vasten regel heeft trachten te geven, waaraan de rechter zich te houden had bij de beoordeeling of eene handeling, in beschonken toestand begaan, toerekenbaar en dus strafbaar was, ja dan neen.

Welke theoretisch schijnbaar juiste rechtsregelen men ook had vastgesteld, onverbiddelijk kwam steeds de praktijk hen dwarsboomen en altijd leerde de ondervinding, in de school van het dagelijksch leven opgedaan, dat de bepalingen in een of ander opzicht

onjuist waren. En hoe dikwijls moest niet de rechter geroepen om volgens zijn geweten recht te spreken het wettelijke voorschrift in de steek laten, wilde hij niet aan de stem zijner overtuiging het stilzwijgen opleggen!

Door alle tijden heen heeft men het kunnen bespeuren dat wettelijke bepalingen over toerekenbaarheid in geval van dronkenschap door de rechters werden ter zijde gesteld en behandeld alsof zij niet bestonden. Men behoeft slechts de geschiedenis van ons militair strafrecht te raadplegen om zich een helder denkbeeld te vormen hoe het gaat met wetten, die voor de practijk niet geschikt blijken te zijn. De bekende Latijnsche rechtsregel, *durum sed ita scriptum in lege* werd volkomen uit het oog verloren; het *durum* eenvoudig als *non scriptum* behandeld; de dronkenschap als verzachtende omstandigheid, ja zelfs als reden voor opheffing der toeberekenbaarheid beschouwd, daar waar de wet het tegendeel vaststelde.

In landen, waar een jury bestond werd in vele gevallen het „niet schuldig” uitgesproken over hen, die in dronkenschap een misdrijf hadden gepleegd.

Zooals uit de geschiedenis van het strafrecht bij

ons te lande blijkt, heeft men in alle ontwerpen en wetboeken van 1804 af tot 1859 toe steeds getracht voor de toerekening van feiten in dronkenschap gepleegd vaste regels daartestellen.

In een volgend hoofdstuk zullen wij die voorschriften nader bespreken en toetsen. Hier zij alleen opgemerkt dat men op de meest verschillende wijze de zaak regelde zonder tot een algemeen bevredigend resultaat te komen. Neemt men nu al die mislukte pogingen in aanmerking, dan stelt men zich onwillekeurig de vraag: waaraan ligt dat? is de moeielijkheid van het onderwerp, van de materie, die men te regelen heeft, daarvan de reden of moet de oorzaak van dat gebrek aan succes elders gezocht worden?

Ik zal trachten in deze verhandeling die vraag te beantwoorden, en daarbij aantetoonen dat die moeielijkheid voornamelijk daarin haren grond heeft dat men bizondere regels heeft willen stellen voor een geval, dat naar de algemeene regelen omtrent de toerekenbaarheid is te beslissen, exceptieve regels heeft gesteld waar deze noch noodig zijn noch gerechtvaardigd worden.

Daartoe is in de eerste plaats noodig de vraag

te stellen: waarin ligt de strafrechtelijke beteekenis van de dronkenschap?

Welke invloed kan daaraan naar de algemeene regelen omtrent de toerekenbaarheid worden toegeschreven?

En het antwoord op die vraag kan alleen gevonden worden in den aard der strafbare handeling.

Eene handeling is eene werking van den wil, die zich openbaart in eenen vorm voor zinnelijke waarneming vatbaar. Van iedere strafbare handeling, want slechts met deze houdt het strafrecht zich bezig, is de wil steeds de hoofdfactor. Door de wijze, waarop hij werkt wordt het karakter der daad bepaald. Komt het door den wil tot stand gebrachte gevolg met den wil overeen, dan noemen wij het feit, dat daaruit voortvloeit, opzettelijk, terwijl daar, waar een ander gevolg dan het gewenschte te voorschijn treedt, van een culpoos misdrijf sprake is. Zoo is de wil het middelpunt van den cirkel, waarin zich iedere strafrechtelijke handeling beweegt; ontbreekt hij dan is er geene strafrechtelijke handeling mogelijk, en een misdrijf gepleegd in eenen toestand, waarin de dader niet kon willen, is even ondenkbaar als een cirkel, waarin het middelpunt

ontbreekt. Subject of dader van eene strafbare handeling is hij, wiens wil zich in de daad openbaart. Subject moet dus iemand zijn, die kan willen en aan zijnen wil dien bepaalden vorm geven, die noodig is om dien wil in de handeling te openbaren.

Om te kunnen willen is echter noodig bewustzijn. Waar het bewustzijn ontbreekt, waar die eigenaardige toestand bestaat, dien men bewusteloosheid noemt, is ook het wilsvermogen afwezig. Er kan dus eigenlijk ook geen sprake zijn van eene werking of openbaring van den wil, met andere woorden van eene handeling, maar slechts bloot werktuigelijke daden zijn mogelijk.

Alvorens verder te gaan, behoort echter vastte staan wat onder bewusteloosheid is te verstaan. Er bestaat zooveel verschil over de vraag wat men eigenlijk te verstaan heeft onder bewustzijn, bewustheid, bewusteloosheid, dat om misverstand te voorkomen, noodig is dat blijke in welken zin het woord wordt gebezigd. Zonder nu uitspraak te doen omtrent de vraag in hoeverre het woord in een ruimeren of engeren zin kan worden gebezigd, wordt daarmede in deze verhandeling eenvoudig bedoeld die toestand van den geest, waarin, als gevolg van

zuiver fysieke oorzaken, de organen van het denkvermogen rusten of zoo onvoldoende werken dat de gedachte geen stellig bepaalden vorm kan aannemen, allermint dien vorm, dien wij wil noemen.

Wij zeggen „als gevolg van zuiver fysieke oorzaken.” Zeer dikwijls toch wordt het begrip van bewustheid of bewustzijn veel verder uitgebreid, zoodat het ook het z. g. zedelijk bewustzijn omvat. Dit laatste is voor ons onderwerp onverschillig, omdat het al of niet bestaan daarvan op de toerekenbaarheid der handeling zelve geen invloed uitoefent.

Daarentegen is het om bewusteloosheid aannemen niet noodig dat het bewustzijn volkomen is opgeheven. Er zijn toestanden waarin het denkvermogen niet geheel ontbreekt en toch in strafrechtelijken zin bewusteloosheid behoort te worden aangenomen. Er zijn n. l. graden van bewustzijn of liever van bewusteloosheid. De hoogste is die der volkomene bewusteloosheid, waarin het bewustzijn geheel is uitgesloten. Bewusteloosheid is er echter ook, wanneer het denkvermogen niet geheel is opgeheven b. v. bij slapenden. Deze denken, getuige hunne droomen. Toch moet men hunnen toestand onder de bewusteloosheid rangschikken, want zij

kunnen hunne gedachten niet op een bepaald gevolg richten.

Terecht zegt daarom Berner, over bewusteloosheid: sprekende: „Wanneer men de uitdrukking wilde nemen in den zin van geheele afwezigheid van het bewustzijn, dan zou zij gebrekkig zijn. Ontbreekt het bewustzijn dan is de wil gebonden en het subject kan geene daden verrichten, slechts instinctmatige werkingen zijn dan nog mogelijk en dat deze niet toerekenbaar zijn, behoeft de wet niet te zeggen. Onder bewusteloosheid moet men niet slechts de afwezigheid, maar ook de storing van het bewustzijn verstaan b. v. het geval, waarin het voorhanden zijnde bewustzijn de gevolgen van het doen niet meer begrijpt.”

Evenals de slapenden moeten ook de somnambules tot de bewusteloozen gebracht worden. De handelingen, die zij schijnbaar plegen, zijn ook slechts werktuigelijke daden, die niet onder het bereik der strafwet vallen, want ook zij kunnen hunne gedachten niet richten op een bepaald gevolg.

Uit het voorafgaande blijkt dat de invloed van het bewustzijn op de handeling zeer belangrijk is en in het strafrecht eenen grooten rol speelt.

Het is de bewustheid, die eene verrichting tot handeling maakt en haar onder het bereik van de strafwet doet vallen; het is de afwezigheid des bewustzijns, die te weeg brengt dat er van eene handeling en dus ook van eene strafbare handeling in het geheel geen sprake kan wezen. Maar is dat zoo, dan volgt daaruit noozakelijk dat het met gezonde strafrechts-begrippen niet is overeen te brengen, dat de bewustelooze aansprakelijk gesteld wordt voor hetgeen hij verricht.

§ 2. Wij komen thans tot de vraag: bestaan er termen om op deze algemeene regels een uitzondering te maken wanneer dronkenschap de oorzaak der bewusteloosheid is?

Zooals wij reeds zeiden, zijn de oorzaken der bewusteloosheid verschillend. Wij noemden reeds slaap en somnambulisme, men zou er nog bij kunnen voegen koortsdelirium, slaapdrunkenheid, vallende ziekten, hersenschudding enz. Ook bedwelmende middelen kunnen dienzelfden invloed teweegbrengen b.v. ether, opium, chloroform enz. In al die gevallen is men het er vrij wel over eens dat de bewusteloosheid aansprakelijkheid der gepleegde verrichting uitsluit.

Nu kan, en dit is ook algemeen erkend, ook dronkenschap tot bewusteloosheid voeren. Mag men nu, wanneer dronkenschap de oorzaak der bewusteloosheid is, toerekenbaarheid voor de in dien toestand gepleegde handeling aannemen?

De vraag zelf houdt reeds eene contradictie in, want men zou haar even goed aldus kunnen stellen: mag men eene strafbare handeling aannemen, waar er geen is, mag men over eenen wil spreken, waar het willen onmogelijk is?

Een bevestigend antwoord op deze vraag zou dan ook voorzeker eene miskenning zijn van de strafrechtelijke aansprakelijkheid, omdat zij strafbaarheid zou vaststellen voor eene verrichting, die geene strafbare handeling is.

Dan alleen zou men voor daden, gepleegd in eene bewusteloosheid door dronkenschap te weeg gebracht, tot toerekenbaarheid mogen besluiten, wanneer de bewusteloosheid, die de dronkenschap medebracht, niet die criteria bevatte, welke wij als eigen aan het begrip bewusteloosheid vermeld hebben. Zoo lang echter bewusteloosheid de toestand is, waarin de denk-organen onvoldoende werken — en dit is het eenige wat wij er onder verstaan — zoolang zal de

reden van ontstaan dien toestand niet veranderen.

Eene bloot mechanische daad kan nooit tot eene strafbare handeling worden door de wijze waarop de toestand ontstaan is, die het plegen van handelingen uitsluit.

Het zou dus zeer onrechtskundig zijn op de regelen, die voor de bewusteloosheid gelden eene uitzondering te maken, wanneer dronkenschap haar te weeg had gebracht.

Er bestaan derhalve niet de minste termen om aan te nemen dat bewusteloosheid door dronkenschap ontstaan, aansprakelijkheid met zich brengt.

Hiermede meenen wij genoegzaam de vraag beantwoord te hebben, die wij aan het begin van dit hoofdstuk stelden n.l.: hoe komt het dat alle pogingen, om de toerekenbaarheid in geval van dronkenschap door wettelijke voorschriften te regelen, schipbreuk hebben geleden?

Het bezwaar toch dier wettelijke bepalingen ligt niet in het moeilijke om regels te stellen, maar in het onrechtskundige van exceptieve regels, waardoor men in strijd met den aard der zaak een bloot fictieve toerekenbaarheid schept en strafrechtelijke aansprakelijkheid in de wet aanneemt in gevallen, waar, naar

zuivere strafrechtsbeginselen, die niet willekeurig gekozen maar noodzakelijk zijn, geene aansprakelijkheid mag worden aangenomen, omdat de algemeene rechtsgrond voor aansprakelijkheid ontbreekt.

In ons historisch overzicht komen wij op de onderscheiding in vrijwillige en onvrijwillige dronkenschap terug. Hier zij slechts vermeld dat zij geheel willekeurig de aansprakelijkheid laat afhangen van omstandigheden, die er geen invloed op hebben.

Zeiden wij reeds dat het voor de toerekenbaarheid van geen belang is of de bewusteloosheid door slaap, ziekte enz. of door dronkenschap ontstaan is, à plus forte raison zal het bij de bewusteloosheid geheel onverschillig zijn of zij door vrijwillige of onvrijwillige dronkenschap in het leven is geroepen. De wijze van ontstaan der dronkenschap verandert niets aan den feitelijken toestand der bewusteloosheid; bewusteloosheid is en blijft bewusteloosheid is en brengt per se niet-aansprakelijkheid met zich, of zij vrijwillig of onvrijwillig is ontstaan.

§ 3. Neemt men in aanmerking hoe consequent de

beginselen, die wij op de vorige bladzijden in het licht stelden, uit het hoogst eenvoudig strafrechtelijk begrip „handeling” voortvloeien, dan rijst onwillekeurig de vraag hoe komt het dat de toepassing dier regels in geval van dronkenschap zooveel bestrijders vindt, vroeger bijna algemeen afwijkende regels werden aangenomen en deze ook thans nog met zooveel warmte worden verdedigd, zooals nog bij de discussiën over art. 37 van het nieuwe Strafwetboek bleek.

Het antwoord is niet moeielijk te geven. De miskenning van overigens onbetwiste regels is bijna uitsluitend een gevolg van den afschuw, dien de dronkenschap inboezemt. Die afschuw op zich zelf is zeer goed te verklaren en het zij verre dat wij den kanker der maatschappij, zooals de dronkenschap te recht genoemd wordt, in bescherming zouden willen nemen. Maar welken afkeer men ook van den beschonkene moge hebben, hoe dierlijk men zijn gedrag ook moge bevinden, dit mag nimmer leiden tot het aannemen van onrechtskundige fictiën.

Men verfoeie zoo veel men wil de dronkenenschap, men beteugle haar zoo goed mogelijk door verstandige maatregelen. Maar onze afschuw mag niet leiden tot het ter zijde stellen van strafrechtsregels,

die niet willekeurig gekozen zijn, maar noodzakelijk voortvloeien uit het begrip van de strafbare handeling. Neemt men aan dat de bewustelooze niet kan willen en met zijnen wil niet kan werken, dan kan van strafrechtelijke aansprakelijkheid geen sprake zijn.

Wanneer men echter de meest gebruikelijke argumenten tot verdediging van exceptieve regels nagaat, vindt men zelden of nooit rechtstreeks eene afwijking van overigens erkende beginselen verlangd.

Zoo men herhaaldelijk nog een beroep vindt op het bekende machtwoord: wat men dronken doet moet men nuchter ontgelden, niemand waagt zich aan eene rechtskundige verdediging van die frase. Gewoonlijk laat men zich door afschuw van de dronkenschap zoozeer benevelen dat men zich de vraag niet zuiver voorstelt en uit valsche feitelijke praemissen redeneerende tot valsche juridische conclusiën geraakt. Dit zal nader blijken, als wij enkele dier argumenten nader beschouwen.

Onze conclusie, eenige blz. vroeger getrokken, was dat daden, begaan in dien graad van dronkenschap, die het bewustzijn uitsluit, niet strafbaar zijn.

Hiermede is tevens gezegd dat het niet de dronkenschap op zich zelf is, die per se straffeloosheid

met zich brengt, maar *die* toestand, hoe ook ontstaan, welke wilsbepaling verhindert. Wij drukken hier vooral op om de bewering te wederleggen, als zoude door onze conclusie aan het afschuwelijk misbruik van sterken drank daarenboven nog de praemie der straffeloosheid van alle misdrijven, die de dronken man belieft te plegen, onafscheidelijk verbonden zijn.

Deze bewering werd o. a. met groote warmte verdedigd door den heer Rutgers van Rozenburg bij de discussiën in de Tweede Kamer over art. 37 Strafwetboek. Volgens dezen afgevaardigde zouden uit de straffeloosheid van handelingen in eenen toestand van bewusteloosheid gepleegd, als gevolgen voortvloeien:

1°. Voortaan zullen diefstal, laster, mishandeling, bekkensnijderij, verkrachting, brandstichting en moord absoluut straffeloos zijn, onder voorwaarde dat de dader stomdronken geweest zij.

2°. Alle misdadigers zullen voortaan slechts een paar borrels meer hebben te nemen om zich straffeloosheid te verzekeren.

3°. Voortaan zal de justitie den dronkaards, wel verre van hen te straffen met den hoed in de hand mogen toevoegen: Gij, M. H., kunt doen wat gij wilt, gij zijt onkwetsbaar en sacrosanct omdat gij

behoort tot het geprivilegieerde gilde der dronkaards.

Zulke redeneeringen, die den stempel van misverstand der vraag zoo duidelijk dragen, behoeven voorzeker geene wederlegging. Maar er zijn andere die ernstiger geformuleerd, toch in gehalte even zwak zijn.

Vooreerst dit. Men voert wel eens tegen onze bewering: dat bewusteloosheid door dronkenschap ontstaan straffeloosheid met zich brengt voor daden in dien toestand gepleegd, aan, dat het toch ongehoord is dat eene dronkenschap opzettelijk gekozen om een misdrijf te begaan, straffeloosheid van dat feit met zich brengen kan.

Men redeneert dan aldus:

Iemand heeft het opzet gevormd om een ander te dooden, hij is echter te laf om dit uit te voeren en nu drinkt hij zich moed in om zijn oogmerk te bereiken; hij drinkt, hij drinkt, wordt eindelijk bewusteloos en doodt zijn vijand.

Deze persoon, deze moordenaar, want dat is hij wegens zijn vooraf beraamd plan, is dus volgens uwe meening straffeloos, omdat hij bewusteloos was.

Welnu, is dat te rechtvaardigen?

Deze objectie veronderstelt een onmogelijk geval n. l. de uitvoering in bewusteloozen toestand van een

in nuchterheid opgevat opzet. Juist de uitvoering van het vroeger gevormd opzet bewijst dat de dader niet bewusteloos is geweest. Door dit bezwaar te opperen hecht men dus òf eene andere beteekenis aan het woord bewusteloosheid dan wij, òf men stelt een onmogelijk geval. Wil men bewusteloosheid anders definiëeren, dat staat natuurlijk een ieder vrij. Een ieder kan onder die uitdrukking verstaan wat hij wil, wij echter verstaan er onder de bepaling, die wij er op blz. 5 van gaven en met die beteekenis is het plegen van misdrijven steeds uitgesloten. Hij, wiens organen van het denkvermogen zoo onvoldoende werken dat de gedachten niet eens eenen stellig bepaalde vorm kunnen aannemen, allermint eenen vorm, dien wij wil noemen, kan zich natuurlijk nooit aan opzet schuldig maken.

Stel ik wil uitgaan, maar durf niet omdat het regent. Nu bedrink ik mij om daardoor moed te krijgen in den regen te loopen; eindelijk word ik ten gevolge der genuttigde spiritualiën bewusteloos. Zal ik nu nog uitgaan? Zal ik mij nu herinneren „o, ja ik ben eigenlijk bewusteloos om in den regen te gaan loopen?” Dit is immers een onmogelijk geval evenals het bovenvermelde.

Met nadruk wijzen wij er nogmaals op dat bewusteloosheid en het uitvoeren van een vooraf beraamd opzet onmogelijk kunnen samengaan.

Wat het zich bewusteloos maken om een opzet uit te voeren betreft herhalen wij hier hetgeen Prof. Pols in een zijner voordrachten zeide „Het ware voorzeker te wenschen dat alle misdadigers, die het plan hadden een misdrijf te gaan plegen, zich vooraf in eenen bewusteloozen toestand brachten. Op het afnemen van het aantal misdaden zou dit uitstekend werken”.

Een tweede argument tegen onze stelling is het volgende: Dat men in bewusteloozen toestand geen misdrijf kan plegen, zooals zij beweert, is niet waar, want het is algemeen aangenomen en wordt in de practijk ook toegepast dat hij, die in bewusteloosheid een culpoos misdrijf pleegt, kan gestraft worden. Men kan dus in dronkenschap een culpoos misdrijf plegen.

Om deze opmerking te wederleggen moeten we beginnen met te verklaren dat bewusteloosheid het zich schuldig maken aan een culpoos misdrijf volstrekt niet uitsluit, maar volgt daaruit dat men het feit pleegt op het oogenblik zelf der bewusteloosheid? Neen; integendeel, het is eene eigenaardigheid van

culpose misdrijven dat zij meestal gepleegd worden op een tijdstip dat aan het oogenblik van het naar buiten treden van het te weeg gebrachte gevolg voorafgaat. Een paar voorbeelden zullen onze tegenwerping staven.

De moeder, die zich naast haar kind ter slape legt zonder behoorlijk voorzorgen te nemen om haar kind niet dood te drukken, begaat een culposen doodslag, wanneer de dood van haar kind daarvan het gevolg is.

Dat misdrijf beging zij echter niet op het oogenblik dat zij slapende haar kind dood drukte, want toen was zij in eenen toestand, die het begaan van strafbare daden uitsluit, maar op het oogenblik dat zij zich ter ruste begaf zonder de noodige voorzorgen te nemen.

De wisselwachter, die zich bedrinkt en daardoor bewusteloos wordt en zoo doende den wissel niet verzet, waardoor een trein *dérailleert*, is schuldig voor het gevolg dat zijn verzuim heeft gehad. Maar wanneer pleegde hij zijn *delictum culposum*? Op het oogenblik dat de trein *dérailleerde*? Neen, want toen was hij bewusteloos en kon dus geenen wil vormen. Op het tijdstip echter, toen hij zich bedronk. Hij had zich niet moeten bedrinken, hij had moeten bedenken

dat een bewustelooze niet op zijn post kan zijn en het nalaten daarvan ziedaar zijn misdrijf.

Het argument dus dat culpose misdrijven in bewusteloozen toestand gepleegd kunnen worden, gaat niet op. Wil men de meening, die er in ligt opgesloten, juist uitdrukken dan moet men zeggen: de bewusteloosheid, waarin de dader van een culpoos misdrijf zich bevindt op het oogenblik dat zijne culpa door het strafwaardige gevolg bepaald wordt, heft zijne aansprakelijkheid niet op. Deze waarheid pleit echter geenszins tegen onze bewering dat men in bewusteloozen toestand niet handelen kan.

Eene derde objectie tegen ons beginsel komt hier op neêr: Gij beweert nu wel dat het uitvoeren van een opzet in bewusteloozen toestand onmogelijk is, dat wilsvorming, dus dolus en culpa zijn uitgesloten, dat moord ondenkbaar is, maar het is toch een feit dat het slachtoffer door den dronken bewustelooze gedood is. Die doode wordt door al uwe beweringen niet levend, evenmin als het feit der rechtsschennis er door verdwijnt. Men moge het dus qualificeeren hoe men wille er heeft een doodslag plaats gehad en die moet gestraft worden.

Ook dit argument roert ons beginsel niet aan. Het

is een feit dat er in bewusteloozen toestand verrichtingen kunnen plaats hebben, die aan een bewust mensch, wanneer hij ze daar stelde, als strafbare handeling zoude worden toegerekend b. v. doodslag. Dat absolute straffeloosheid per se het gevolg van bewusteloosheid zal zijn, hebben wij nooit beweerd en zullen wij ook niet beweren, eene daad in dien toestand gepleegd zal men zeer dikwijls als culpoos misdrijf kunnen straffen, maar dit zal steeds eene feitelijke quaestie zijn. Het feit der rechtsschennis zal dus dikwijls worden gestraft. Maar om iemand iets toe te rekenen, dat hij niet gedaan heeft, blijft altijd onmogelijk, wil men niet alle beginselen van strafrecht ten eenen male over boord werpen.

Heeft een bewustelooze iemand door eene bloot mechanische beweging toevallig doodgeslagen, dan is het voorzeker jammer dat de doode, toen hij nog leefde, zoo dicht bij den bewustelooze heeft gestaan, het is misschien voor zijn geheele familie, ja wellicht voor de heele maatschappij een groot ongeluk, maar dat alles stelt geen grond daar, waarop men aan moet nemen dat de willooze toch kan willen, dus kan handelen, dus toerekeningsvatbaar kan wezen.

Heeft een door dronkenschap bewustelooze een

ander voor een lantaarnpaal aangezien en met een steen doodgegooid, dan is het jammer dat het juist dien heer trof voor zulk eenen straatverlichter gehouden te worden, maar dat is nog geen argument tegen onze bewering dat bewusteloosheid en wilsvorming niet kunnen samengaan.

Ook dit derde argument kan ons alzoo niet van meening doen veranderen, wij blijven vasthouden aan de conclusie, waartoe wij gekomen zijn dat bewusteloosheid, hoe ook ontstaan, steeds met uitsluiting van strafrechtelijke aansprakelijkheid gepaard gaat.

§ 4. Wij zullen dit hoofdstuk eindigen met de bespreking der delicta omissionis in bewusteloosheid gepleegd.

Men heeft dikwijls de vraag geopperd kan men in dien hoogen graad van Dronkenschap, die het bewustzijn opheft, een delictum omissionis plegen?

Er zijn er die hier althans eene uitzondering aannemen op den regel dat men in bewusteloozen staat geene strafbare handeling kan plegen. De getuige b. v., die voor den rechter geroepen, niet verschijnt omdat hij op het bepaalde uur door misbruik van sterken-drink bewusteloos is. Maar ook hier heerscht gelijke

dwaling als ten opzichte van de culpose misdrijven. Het delictum omissionis is in dat geval niet gepleegd, terwijl men bewusteloos is, maar vóór dien tijd.

Hij, die zich bedrinkt, daardoor bewusteloos wordt en zich dan schuldig maakt aan een delictum omissionis, pleegt de strafbare handeling op het oogenblik dat hij zich bedronk. Hij b. v. die zich dronken maakt en dan ten gevolge daarvan niet voor den rechter verschijnt, begaat in werkelijkheid het delictum omissionis, niet op het oogenblik dat hij wegblijft, maar op het oogenblik dat hij zich bedrinkt.

Eene strafbare handeling toch wordt niet gepleegd op het oogenblik dat zij voltooid wordt door het tot stand komen van het strafwaardig gevolg, maar op het oogenblik dat de daad verricht wordt, waardoor dat gevolg wordt tot stand gebracht.

Hij, die een geladen geweer op iemand aanlegt met het doel om dezen te doodén, pleegt het opzettelijk misdrijf van moord op het oogenblik dat hij de handeling verricht van het geweer afschieten. Nu doet het er niets toe of het slachtoffer eerst zes weken later aan de gevolgen overlijdt of terstond dood valt. Neen, mits de dood het gevolg is, begaat de dader moord.

Hij, die de teugels losmaakt, waarmede een paard is vastgebonden en wiens schuld het dus is, wanneer het paard daardoor op hol gaat en iemands dood veroorzaakt, pleegt het misdrijf van culposen doodslag op het oogenblik van het losmaken der teugels, al holt dat paard nu ook vier uren lang rond voordat het iemand doodt.

Wanneer men hierop zijne aandacht vestigt, dan zal men het er wel over eens zijn dat slechts de toestand in aanmerking komt, waarin de dader zich bevond tijdens het plegen van het misdrijf d. i. in de voorbeelden op het oogenblik van het zich bedrinken, het geweer aanleggen en de teugels losmaken, en dat het er niets toe doet hoe die zelfde persoon eenige oogenblikken later was. Of dus gemelde daders zich terstond na het plegen van hun misdrijf alle zóó bedronken dat zij bewusteloos werden en nog in dien toestand verkeerden op het oogenblik dat het gewilde of niet gewilde gevolg tot stand kwam, doet niets ter zake.

Eene strafbare handeling kan dus gepleegd worden voordat het gevolg daar was, die de daad haar strafwaardig karakter geeft; slechts het oogenblik zelf van het plegen komt voor de quaestie der toerekenbaarheid in aanmerking.

Van daar dat, hoewel het vormen van wil en het plegen van eene handeling in bewusteloozen toestand steeds blijft uitgesloten, het strafrechtelijk aansprakelijk zijn voor een delictum omissionis geenszins wordt verhinderd door bewusteloosheid op 't oogenblik dat het gevolg tot stand kwam.

TWEEDE HOOFDSTUK.

HISTORISCH OVERZICHT.

---

§ 1. Trachten wij in een vorig hoofdstuk den grond aan te geven, waarom daden in dronkenschap gepleegd soms niet strafbaar moeten gesteld worden, thans zullen wij overgaan tot de beschouwing hoe deze beginselen in ons vaderland zijn toegepast.

Daar het Romeinsch recht op ons publiek recht in het algemeen niet dien krachtdadigen invloed heeft uitgeoefend, welke het nog steeds op het gebied van het privaatsrecht doet gevoelen en voor ons onderwerp in het bijzonder van geen gewicht is, kunnen wij de bespreking der toerekenbaarheid in geval van dronkenschap naar het Romeinsch recht zonder bezwaar achterwege laten.

Evenzeer geldt dit voor het Canoniek en Germaansch recht.

De voorschriften dus dezer beide rechten betreffende de toerekenbaarheid in geval van dronkenschap gaan wij evenzeer met stilzwijgen voorbij om ons bij dit historisch overzicht uitsluitend tot ons eigen vaderland te bepalen.

Zooals bekend is, wordt ons strafrecht nog steeds beheerscht door den code pénal, die echter spoedig, naar men vertrouwt, door het in de kamers aangenomen nieuwe Wetboek van Strafrecht zal vervangen worden.

In den code pénal nu wordt van de dronkenschap geen gewag gemaakt. Voor het geval dat in dien toestand een misdrijf wordt gepleegd gelden dérhalve de gewone regelen aangaande de toerekenbaarheid en volgens de beginselen die wij eenige bladzijden vroeger uiteenzetten, zal er steeds, wanneer de dronkenschap tot bewusteloosheid voert straffeloosheid voor de in dien toestand begane handeling moeten worden aangenomen.

Uit het zwijgen van den code pénal over de dronkenschap volgt mitsdien ons inziens geenszins dat eene

handeling in dien toestand begaan per se strafbaar zal zijn. Al wordt er in art. 64 over de dronkenschap niet gesproken, eener juiste toepassing der gewone strafrechterlijke beginselen aangaande de toerekenbaarheid staat dit volstrekt niet in den weg.

Neemt men dit in aanmerking, dan schijnt het ons vreemd toe dat sommige Fransche schrijvers onder de uitdrukking *démence* van art. 64 meer verstaan dan hunne taal toelaat.

Bij enkele schrijvers toch vinden wij aan dit woord eene te uitgebreide beteekenis toegekend. Zoo noemt Rossi de „*ivresse complète*” une sorte de *démence* passagère. Rauter onderscheidt met het oog op de dronkenschap tusschen *démence* morale en *démence* intellectuelle en verstaat onder deze laatste bewusteloosheid door toevallige dronkenschap te weeg gebracht. Ook de Sellyer brengt de dronkenschap onder het begrip *démence*.

Moeten deze uitleggingen dienen om voor bewusteloosheid door dronkenschap teweeg gebracht straffeloosheid te verkrijgen der daden in dien toestand gepleegd, dan zijn zij o. i. overbodig, daar bewusteloosheid op zich zelf altijd het plegen van eene strafbare handeling uitsluit, terwijl zij daarenboven strij-

den tegen de beteekenis, welke de Académie aan het woord *démence* hecht. Zij verstaat daar n. l. alleen de eigenlijke hersenen-ziekten onder en tot deze kan de dronkenschap bezwaarlijk gebracht worden.

Taalkundig moeielijk te verdedigen, is ook uit een strafrechtelijk oogpunt het brengen der bewusteloosheid, door dronkenschap ontstaan, tot het begrip krankzinnigheid niet juist te noemen. Bewusteloosheid en krankzinnigheid toch zijn twee toestanden, die in aard geheel van elkander verschillen. De eerste sluit wilsbepaling uit en maakt het plegen van handelingen onmogelijk, terwijl de tweede met het vormen van opzet en schuld kan gepaard gaan, maar slechts toerekeningsvatbaarheid belet wegens de onvrijheid van 's daders wil op het oogenblik der handeling.

Naar onze bescheidene meening is het alzoo volkomen juist dat de code pénal zich niet over de dronkenschap uitlaat en verdient het geene navolging onder art. 64 ook de dronkenschap als eene soort van *démence* binnen te smokkelen.

Na deze korte vermelding hoe het Strafwetboek, dat bij ons te lande zulk eene lange reeks van jaren heeft gegolden en nog geldt, ons onderwerp be-

schouwde, gaan wij over tot het historisch overzicht der verschillende ontwerpen en wetten van ons vaderland.

Met het jaar 1795 begint voor Nederland het tijdperk der codificatie. Vroeger werd het strafrecht bepaald door de gewoonte of door speciale wetten over eenig onderwerp, slechts hier en daar kwamen algemeene wetten tot stand.

Hoewel het beginsel der codificatie werd aangenomen, duurde het nog geruimen tijd voordat de wet daar was.

Art. 28 der constitutie van 1798 hield de bepaling in dat er eene codificatie voor het strafrecht zou zijn. ¹⁾ Daardoor kwam er een einde aan de plaatselijke autonomie, want die codificatie was tevens unificatie. De staat alleen zou in het vervolg het strafrecht vaststellen, niet de plaats.

Van de commissie van 12 leden in 1798 benoemd waren vijf belast met het samenstellen van een ont-

---

¹⁾ Art. 28. Er zal een Wetboek gemaakt worden, zoowel van Burgerlijke, als van Lijfstraffelijke Wetten, te gelijk met de wijze van Regts-vordering op gronden door de Staatsregeling verzekerd en algemeen voor de gansche Republiek.

werp van strafrecht (de Beveren, Kreek, Donker Curtius, in de Betouw en Elout). Den 16^{en} Nov. 1798 had hunne eerste vergadering plaats en in April 1801 was het ontwerp gereed. In Sept. 1804 werd het gedrukt onder den naam van *Stukken door de commissie tot het ontwerpen van een algemeen burgerlijk en lijfstraffelijk wetboek overgegeven aan het staatsbewind der Bataafsche republiek, bevattende de ontwerpen van eene inleiding van het recht in het algemeen, het lijfstraffelijk wetboek en van wetten omtrent het bewijs.*

Het tweede hoofdstuk der inleiding van het recht in het algemeen handelt over de Toerekening.

De art. 1, 2, 4 en 5 zetten het begrip Toerekening in het algemeen uiteen. Zij luiden als volgt:

Art. 1.

Het beslissen van ieder regt hangt bijzonder af van de Toerekening, welke een hoofdpligt van den Rechter is.

Art. 2.

Toerekening is over het algemeen eene oordeelvelling, waarbij iemand wordt verklaard te zijn de vrije oorzaak van eenige Daad.

Art. 4.

Toerekening in regterlijken zin, is dus zoodanige oordeelvelling, bij welke iemand wordt verklaard te zijn de vrije oorzaak

van eenige daad, overeenkomstig of strijdig met volkomen Recht en Pligten.

Art. 5.

Alle Daden en Nalatingen, welken van den Wil afhangen, zijn zijn voorwerpen van Toerekening, voor zooverre zij eenig opzicht hebben op Recht of Pligt.

Ook de art. 13, 14, 15 en 16 laten wij hier volgen, omdat zij voor ons onderwerp van belang zijn.

Art. 13.

Vrije daden zijn, welke iemand niet alleen wil, maar ook met vrije keuze wil, zoodat het hem evenzeer mogelijk zij dezelve na te laten.

Art. 14.

Geene keuze heeft dierhalven plaats, dan omtrent datgeen, 't welk het verstand voorstelt: zonder gebruik van verstand en wil kunnen geene vrije Daden plaats hebben.

Art. 15.

Al wat Vrijheid geheel wegneemt, neemt alle Toerekening weg; en al wat de Vrijheid vermindert, vermindert in dezelfde evenredigheid de Toerekening.

Art. 16.

Hoe vrijer de keuze is, des te vrijer de Daad en des te sterker de Toerekening.

De artikelen 55—61 spreken over de dronkenschap en luiden als volgt:

Art. 55.

Daar ook door dronkenschap de ziel in hare vrije werking gestoord wordt, kan zij over 't algemeen op de Toerekening invloed hebben.

Ter beslissing der voorkomende gevallen dienen de volgende regels.

Art. 56.

belet 9 Dronkenschap, 't zij uit moedwil of verzuim ontstaan en 't zij in meerderen trap, het geene toerekening van daden, in dien beschonken staat bedreven.

Art. 57.

Doch onwillige dronkenschap in dien hoogen trap dat zij al het gebruik van het verstand geheel verhindert, en met onzinnigheid gelijk staat, belet de toerekening van daden in dien staat bedreven.

Art. 58.

Beschonkenheid, die wel onwillig, maar slechts middelbaar of matig is, neemt de toerekening niet weg van 't geen in dien staat bedreven is, maar vermindert die naar evenredigheid van het minder verstandsgebruik.

Art. 59.

Geringe beschonkenheid belet geene toerekening van 't geen door de beschonkenen bedreven is, zonder aanschouw of die beschonkenheid al dan niet, opzettelijk of onwillig is.

Art. 60.

Opzettelijke dronkenschap, ten dien einde moedwillig gezocht, om in dien staat des te stouter een voorgenomen misdrijf te plegen, vermeedert de Toerekening.

Art. 61.

Hoezeer dronkenschap, uit moedwil of Verzuim ontstaan, niet verschoont, zoo kunnen echter zij, die wetens, met beschonkenen overeenkomsten aangaan, daaruit geen recht noch aanspraak verkrijgen.

Als regel wordt dus vastgesteld dat de dronkenschap invloed hebben kan op de toerekenbaarheid. Verder worden er, evenals bij vele schrijvers over dronkenschap, drie trappen aangenomen en wordt er onderscheid gemaakt of de dronkenschap vrijwillig of onvrijwillig ontstaan is, terwijl de opzettelijke dronkenschap d. i. die moedwillig gebezigd wordt om een voorgenomen misdrijf des te stouter te plegen, als verzwarende omstandigheid wordt beschouwd.

Volle toerekenbaarheid wordt aangenomen bij *vrijwillige* dronkenschap en dronkenschap in den 1^{en} graad.

Mindere toerekenbaarheid wordt aangenomen bij *onwillige* dronkenschap in den 2^{en} graad.

Geene toerekenbaarheid wordt aangenomen bij *onwillige* dronkenschap in den *hoogsten* graad.

Meerdere toerekenbaarheid wordt aangenomen bij *opzettelijke* dronkenschap.

Geheel in den geest dezer inleiding luiden de

Art. 46.

bepalingen van het ontwerp van het lijfstraffelijk
Wetboek van 1804 als volgt:

TWEEDE HOOFDSTUK.

VAN HET ONDERSCHIED EN DE WAARDEERING DER MISDADEN.

Art. 45.

Ook is de snoodheid van hem minder, die in eene toevallige
dronkenschap, of eenige hitte der drift, door anderen tot misdaad
verleid of aangehitst is.

Voor zoo verre daden, in dronkenschap begaan, den dader
kunnen worden toegerekend, dienen de volgende regels ter
beslissing.

Art. 47.

Onwillige dronkenschap vermindert de snoodheid der misdaad.

Art. 48.

Opzettelijke dronkenschap met oogmerk om eenige misdaad
met des te grooter moed te bedrijven, vermeerdert de snoodheid.

Art. 49.

Opzettelijke dronkenschap, met geen voornemen om te misdoen
gepaard, heeft op de waardeering geenen bijzonderen invloed.

Art. 50.

In het algemeen bewerkt de graad van toerekening vermeerde-
ring of vermindering van snoodheid.

VIERDE HOOFDSTUK.

VAN DE WAARDEERING EN TOEPASSING DER STRAFFEN BENEVENS
DERZELVER EVENREDIGHEID MET DE MISDADEN.

Art 35.

Die opzettelijk dronken zijnde misdoet, moet met de gewone straf gestraft worden.

Art. 36

Die opzettelijk om te misdoen zich tot den staat van dronkenschap gebragt heeft, en alzoo misdaad pleegt, is met eene zwaardere dan de gewone straf der misdaad strafbaar.

Art. 37.

Die wel niet opzettelijk, maar echter niet geheel buiten schuld zoodanig beschonken is, dat hij zijne rede onmagtig is, in die dronkenschap misdaad begaat, is strafbaar, doch met eene mindere dan de gewone straf.

Art. 38.

Geheel onwillige dronkenschap, welke iemand van het gebruik zijner reden geheel berooft, neemt alle strafbaarheid weg.

Het ontwerp 1804 is zeer belangrijk, omdat het niet alleen den grond vormde van alle latere bepalingen, maar ook juist door de hoofdfout, het stellen van doctrinaire in plaats van legislatieve voorschriften, ons het wetenschappelijk stelsel der redacteurs doet kennen.

Over het algemeen nu is de opvatting van het

begrip van toerekening daarin uitstekend verklaard, al geschiedt het in eene fraseologie, die ons soms vreemd klinkt, omdat wij aan andere woorden gewoon zijn, en die ten deele haren grond heeft in het zeer lofwaardig streven om met de barbaarsche rechts-taal van vroeger te breken en zuiver Nederlandsch te schrijven.

Het begrip toerekening wordt in het ontwerp zeer juist bepaald. Toerekening is de rechterlijke beslissing, waarbij iemand wordt verklaard strafrechtelijk aansprakelijk te zijn voor de strafbare handeling als uitvloeisel of product zijner vrije wilsbepaling.

Wat het ontwerp zegt,* betreft zoowel het burgerlijk als het strafrecht, maar wij nemen natuurlijk alleen de strafrechtelijke beteekenis in aanmerking.

Het zegt nu eenvoudig: als de rechter heeft te beslissen of iemand strafrechtelijk aansprakelijk, d. i. strafbaar is voor eene handeling, moet hij onderzoeken of die persoon de vrije oorzaak is van zijne daad d. i. of die daad een gevolg is van zijn wil en wel van zijne vrije keuze om te willen of niet te willen. Zijne beslissing op dat punt noemt het ontwerp: toerekening.

Dit alles nu is volkomen juist. Bij de nadere uit-

werking en toepassing verviel men echter in eene dubbele dwaling:

I. dat er graden van meerdere of mindere vrijheid van keuze zijn. Dit achten wij eene dwaling: men is vrij in zijne keuze of men is het niet. Het begrip van vrijheid is ondeelbaar. Men kan vrij zijn ten opzichte van de eene handeling en onvrij ten opzichte van eene andere.

Men kan ook ten opzichte van eene bepaalde handeling belemmerd zijn in zijn vrijheid, maar dan is men onvrij, zoolang die belemmering werkt, vrij zoodra men haar uit den weg heeft geruimd. Maar men kan niet op hetzelfde oogenblik ten opzichte van dezelfde daad vrij en onvrij zijn.

Het ontwerp neemt het tegendeel aan, zooals uit art. 15 en 16 blijkt, en bepaalt mitsdien volkomen consequent dat de toerekening moet geschieden in evenredigheid met de meerdere of mindere mate van vrijheid. Dit wordt dan weder consequent doorgevoerd in de volgende bepalingen, waarin aan den rechter wordt voorgeschreven in welke gevallen het misdrijf ten volle of in mindere mate of in het geheel niet behoort te worden toegerekend.

Dit is echter eene dwaling die ten eerste zeer

vergeefelijk is, daar vroeger ieder haar aannam en zij ook nu nog door tal van geleerden wordt aangenomen en in tal van wetgevingen gehuldigd. En ten tweede geene groote beteekenis heeft, daar men in de toepassing er niets anders onder verstaat dan dat het feit in meerdere of mindere mate strafbaar is. Het is eigenlijk slechts eene onjuiste uitdrukking zooals men er meer gebruikt. Men spreekt b. v. van meerdere of mindere strafbaarheid. Ook dit is logisch onjuist; men is strafbaar of men is niet strafbaar maar men kan niet ten deele strafbaar, ten deele onstrafbaar wezen. Men verstaat daaronder echter ook niets anders dan dat men in meerdere of mindere mate d. i. met eene zwaardere of lichtere straf kan gestraft worden.

Zoo ook hier: wat de een vermeerderde of verminderde Toerekenbaarheid noemt, noemt de ander eene verzwarende of verlichtende omstandigheid. Hoewel nu de laatste naam beter te achten is, omdat de eerste op eene begripsverwarring berust of liever eene onnauwkeurige uitdrukking is, zoo is het effect toch hetzelfde d. i. dat er eene zwaardere of lichtere straf op het feit gesteld wordt.

En dat ook de redacteurs van het ontwerp 1804

het begrip in dien zin hebben opgelost, blijkt uit het ontwerp lijfstraffelijk wetboek.

Hoofdstuk II bespreekt alleen den invloed der dronkenschap op de waardeering der daad en wel uitsluitend in die gevallen, waarin die daad toerekenbaar is (art. 46), dus niet als grond van uitsluiting, maar als verzwarende of verzachtende omstandigheid. Daarbij wordt het woord snoodheid gebruikt om aan te duiden het min of meer slechte, strafwaardige van de handeling. Al klinkt het woord ons vreemd, daar het tegenwoordig meer tot de dichterlijke of zeer deftige taal behoort, het is best mogelijk dat het in 1804 nog een zeer gebruikelijk woord was, en het drukt zeer goed uit wat men bedoelde. Al zou men de uitdrukking thans in een wetboek afkeuren, zij had toch deze goede zijde dat men dien ten gevolge van meerdere of mindere toerekenbaarheid zweeg.

Ook in het vierde hoofdstuk gebruikt men het woord toerekenen niet, maar drukt men zich volkomen nauwkeurig uit, zooals ook zij zouden doen, die het begrip van vermeerderde of verminderde toerekening verwerpen.

Van meerdere beteekenis is daarentegen de tweede dwaling, waarin het ontwerp verviel.

II. Terwijl het ontwerp in de inleiding van het recht in het algemeen erkent dat de dronkenschap de ziel in hare vrije werking kan storen (dit zal wel moeten beteekenen: de vrijheid van keuze, van wilsbepaling uitsluiten, vermeerderen of verminderen) en dus invloed kan uitoefenen op de toerekening, regelt het die toerekening d. i. de strafbaarheid en meerdere of mindere mate van strafbaarheid niet in evenredigheid met die meerdere of mindere vrijheid of onvrijheid, maar naar omstandigheden, die ten deele daarmede in geenerlei verband staan. Het vraagt daarbij niet of de toestand, waarin iemand door de dronkenschap was geraakt al dan niet de vrijheid van keuze wegnam, vermeerderde of verminderde, maar of de dronkenschap zelf moedwillig of culpoos, opzettelijk of onwillig was. En hetzelfde doet hoofdstuk IV ontwerp lijfstraffelijk wetboek. Toch zal wel niemand ontkennen dat het al of niet opzettelijke, vrijwillige of toevallige van de dronkenschap geenerlei invloed uitoefent op den toestand, waarin men door die dronkenschap geraakt. In werkelijkheid knoopt men de strafbaarheid niet aan het min of meer vrij-

willige van het misdrijf, maar aan het min of meer vrijwillige van de dronkenschap.

Men regelde mitsdien de toerekening in cas van misdrijven in dronkenschap gepleegd op eene wijze, die volkomen in strijd is met het begrip van toerekening, dat men zelf zoo nauwkeurig had opgegeven. Men verplichtte den rechter te verklaren dat iemand de vrije oorzaak was eener daad, waarvan hij de vrije oorzaak niet was.

De regeling van hoofdstuk IV ontwerp lijfstraffelijk wetboek ging echter met meer of minder belangrijke wijzigingen in het Crimineel Wetboek van 1809 en de latere ontwerpen over.

---

§ 3. Zooals wij reeds opmerkten had het ontwerp van 1804 een te theoretisch karakter, het is meer een handleiding dan een wetboek. Door koning Lodewijk werd dan ook in 1807 een commissie benoemd bestaande uit Elout, Reuvers en Musschenbroek om dit wetboek te herzien. Den 29sten Maart 1808 was de commissie met haar werk gereed en den 1sten Februari 1809 trad „het Crimineel Wetboek voor het Koninkrijk Holland” in werking. Het vierde hoofd-

stuk van den tweeden titel handelt voor hen, aan wie de misdaad niet of minder wordt toegerekend.

Art. 23 zegt over de dronkenschap het volgende.

Art. 23.

Die in opzettelijke of vrijwillige dronkenschap misdaad plegen, moeten in het algemeen met de gewone straf gestraft worden. Toevallige of onwillige dronkenschap kan eenen grond opleveren tot verlichting der straf of geheele straffeloosheid.

Wanneer men de bepalingen van het ontwerp 1804 met die van het C. W. vergelijkt, bespeurt men dat het laatste in drieërlei opzicht van het eerste afwijkt:

1°. stelt het C. W. de opzettelijke dronkenschap geheel met de vrijwillige gelijk;

2°. maakt het ontwerp een onderscheid, dat in het C. W. niet voorkomt, n. l. tusschen opzettelijke dronkenschap met voornemen om te misdoen en opzettelijke dronkenschap zonder dat voornemen en neemt in het eerste geval eene grootere snoodheid aan;

3°. kan volgens het ontwerp de toevallige of onwillige dronkenschap eenen grond tot strafvermindering, maar nooit tot geheele straffeloosheid opleveren, terwijl in het C. W. van beide gewag wordt gemaakt.

§ 4. Slechts korten tijd bleef het C. W. in werking;

in 1810 werd de C. P. voor het Koninkrijk Holland executoir verklaard en bij souverein besluit van 1813 gehandhaafd.

De Grondwet van 1814 bepaalde dat er een Wetboek van Strafrecht zou worden ingevoerd. ¹⁾ Eene commissie daarvoor benoemd bestond uit de H. H. J. M. Kemper en Philipsen. In Januari 1815 diende zij een ontwerp in, dat in art. 34 dezelfde bepaling bevat als art. 23 van het C. W. voor het Koninkrijk Holland.

Met dit ontwerp 1815 begint de lijdensgeschiedenis van ons strafrecht, op hetwelk de vereeniging met België fataal werkte. Het ontwerp vond een hoogst ongunstig onthaal bij de Belgen, die niets liever dan de Fransche wetgeving verlangden.

Den 23^{en} April 1827 kon er pas een nieuw ontwerp aan de Staten Generaal worden aangeboden. In dit ontwerp vinden wij (art. 33) dezelfde bepaling van art. 23 C. W. terug.

Het ontwerp van een Wetboek van Strafrecht van

1) Art. 100

het jaar 1839 eerste boek handelt in titel V over de toerekening van misdrijf. Wat ons onderwerp betreft, men vindt er weder onderscheid gemaakt tusschen opzettelijke, vrijwillige en toevallige, onvrijwillige dronkenschap. Bij de twee eersten wordt geheele toerekenbaarheid aan genomen, de gewone straf toegepast, terwijl men bij de onwillige moet vragen of de dronkenschap volslagen was of niet: is zij volslagen d. i. is de dader geheel en al beroofd geweest van het gebruik zijner verstandelijke vermogens dan heeft er geene toerekenbaarheid plaats en dus ook geene straf.

Bij de niet volslagene dronkenschap nam men eene gedeeltelijke toerekenbaarheid aan. Art. 66 van het ontwerp 1839 luidt als volgt:

Art. 66.

Misdrijf gepleegd in opzettelijke of vrijwillige dronkenschap, is geheel toerekenbaar en zal met de gewone straf tegen het misdrijf bedreigd gestraft worden.

Misdrijf gepleegd in toevallige dronkenschap kan, naar mate van de omstandigheden en den graad van dronkenschap als slechts gedeeltelijk toerekenbaar worden beschouwd en tot de toepassing eener lichtere straf dan die, welke bij de wet tegen het misdrijf bedreigd is, aanleiding geven.

Misdrijf gepleegd in onwillige dronkenschap, door dwang, misleiding of andere omstandigheden, geheel buiten de schuld

van den dader van het misdrijf veroorzaakt, zal, indien laatst gemelde daardoor tijdens het plegen van het misdrijf geheel na het gebruik zijner verstandelijke vermogens is beroofd geweest, niet toerekenbaar zijn.

Indien hij echter slechts in eenen toestand van gedeeltelijke dronkenschap heeft verkeerd, zal het misdrijf slechts als gedeeltelijk toerekenbaar kunnen worden beschouwd en tot toepassing eener ligtere straf aanleiding geven.

Het eerste boek van een wetboek van Strafrecht werd in 1840 titelsgewijze aangenomen en is te vinden onder den naam van Wet van 10 Juni 1840 in de Staatsbladen N°. 20—26.

De vijfde Titel (Staatsblad n°. 24) handelt over de toerekening van misdrijven en zegt in art. 4 het volgende:

Art. 4.

Misdrijf gepleegd in dronkenschap is geheel toerekenbaar en zal met de gewone straf tegen het misdrijf bedreigd, worden gestraft. Indien echter het misdrijf is gepleegd in onwillige dronkenschap, door dwang of misleiding, geheel buiten de schuld van den dader van het misdrijf veroorzaakt, zal hetzelfde, indien laatstgemelde daardoor geheel van het gebruik zijner verstandelijke vermogens is beroofd geweest, niet toerekenbaar zijn.

Deze eenvoudige bepaling nam men over in het ontwerp van 1847 (B. I Tit. 5 art. 9) en in art. 70 van het wetboek van strafrecht van 1847, hetwelk sedert weder verviel.

Art. 30 van het ontwerp 1859 luidt als volgt:

Art. 30.

Misdrijf in dronkenschap gepleegd is alleen dan niet toerekenbaar wanneer de dader, tijdens het plegen der daad van het gebruik zijner verstandelijke vermogens geheel beroofd, in dien toestand was gebragt door dwaling of misleiding van anderen, en niet met het oog op het te plegen misdrijf drank had gebruikt of reeds vóór dien tijd het voornemen tot het misdrijf had opgevat.

Uit de vermelding dezer artikelen bespeurt men dat het ontwerp van 1804 den grond vormde voor de latere bepalingen, gelijk wij op blz. 34 opmerkten. De beide bezwaren, die wij tegen dat ontwerp in het midden brachten, behoeven wij dus niet te herhalen voor zoo verre zij in deze genoemde artikelen worden teruggevonden.

In den schakel der pogingen om een wetboek van Strafrecht vast te stellen volgt nu het ontwerp 1875. Het is het eerste, dat de zaak, die onze aandacht bezig houdt, anders regelt dan vroegere wetboeken en ontwerpen, het is tevens het eerste dat zich geheel en niet slechts als een enkel hoofdstuk tot wet heeft zien verheffen.

Aan dat ontwerp en wetboek meenen wij ook eenige bladzijden te mogen wijden, vooral omdat het met

betrekking tot de toerekenbaarheid in geval van dronkenschap geheel afwijkt van vroegere beschouwingen. Voordat wij echter daartoe overgaan zij het ons gegund ook met een enkel woord van ons militair strafrecht te gewagen.

§ 5. Uit de geschiedenis van het militair strafrecht bij ons te lande, blijkt dat de dronkenschap er steeds strenge afkeuring heeft ondervonden. De articulbrief van 1590 laakt haar zoo zeer dat zij haar als verzwarende omstandigheid aanneemt zelfs wanneer zij onvrijwillig ontstaan was, gelijk ons uit art. 67 blijkt.

Art. 67.

Item, indien yemant sig dronken dronck, ende in sijne dronckenschap yets quaets of verbodens aenrichte, soo en sal hij daardoor niet gheexcuseert, maar des te harder gestraft worden.

Deze gestrenge theoretische bepaling werd echter in de practijk niet altijd gehandhaafd, zooals ons uit Feltmans aanmerkingen over den articul brief ad. art. 67 blijkt. In de practijk werd er menige uit zondering op toegelaten. Zoo zal n. l. de beschonken militair, die door zijn superieur geforceert is om te drinken te excuseeren zijn even als wanneer de dron-

kenschap aan eenen zoodanigen man was overkomen die anders van goetd leven was ende nooyt plagh te drinken. In welk cas de straffe eenighsints staet te verminderen. Wij hebben reeds als onze meening uitgesproken dat het niet goed te keuren is een misdrijf in dronkenschap gepleegd per se te straffen, omdat de dronkenschap zich in zulk eenen hoogen graad kan vertoonen dat zij bewusteloosheid met zich brengt en dus deze steeds het plegen van handelingen uitsluit. Als zoodanig kunnen wij ons dus niet onverdeeld met bovengenoemde art. 67 vereenigen.

De langzame overgang tot eene mildere opvatting die men ook in het Militair strafrecht kan bespeuren, vertoont reeds zijne sporen in het ontw. 1807. Daar toch is de dronkenschap niet meer als verzwarende omstandigheid aangenomen.

Ontw. 1807 II 7.

Daar de dronkenschap inzonderheid in een militair ten hoogste strafwaardig is, zal dezelve geenszins als eene wettige reden van verschooning of verontschuldiging ten aanzien van gepleegde misdaden of overtredingen mogen aangenomen worden.

De bijvoeging van de reden waarom klinkt in onzen tijd vreemd in een wetboek. Dat was toen echter gewoonte en men vindt dit niet alleen in het

ontwerp 1807 art. 7 en het daarmede eensluidende art. 3 van het ontwerp 1808 maar ook nog in het C. W. voor het Krijgsvolk te lande van 1815. Art. 16 van dat wetboek is het eerste in de geschiedenis • onzer militaire strafwetgeving, dat aan de dronkenschap invloed toekent op de toerekenbaarheid.

Crim. Wetboek voor het krijgsvolk te lande van 15 Maart 1815, art. 16.

Daar militaire personen zich inzonderheid te allen tijde voor dronkenschap behooren te wachten zal in het krijgsvolk te lande de opzettelijke of vrijwillige dronkenschap nimmer en de toevallige zelfs niet lichtelijk tot verzachting of wegneming der gewone straf, op de misdaad gesteld, mogen dienen.

Bij de wet van 1879 is dit art. afgeschaft. Ook in het militaire recht dus huldigt men tegenwoordig de meening dat er voor misdrijven gepleegd in dronkenschap geene exceptieve voorschriften moeten gesteld maar de gewone regelen omtrent de toerekenbaarheid toegepast worden.

§ 6. Thans nog een woord aangaande art. 37 van het nieuwe strafwetboek.

Op het voetspoor van den code pénal zwijgt het nieuwe strafwetboek van de dronkenschap, waar het

de oorzaken van uitsluiting, vermindering en verhooging der strafbaarheid in den derde titel van het eerste boek bespreekt.

Hieruit volgt dat de vraag in concrete gevallen zuiver naar de algemeene beginselen van strafrecht moet beslist worden. Heeft de dronkenschap eenen staat van bewusteloosheid ten gevolge dan zal derhalve de in dien toestand gepleegde verrichting niet strafbaar zijn volgens hetgeen in het eerste gedeelte dezer verhandeling is betoogd.

In het ontwerp 1879 was echter met name van bewusteloosheid sprake. Zij werd in art. 47 uitdrukkelijk als grond voor uitsluiting der strafbaarheid aangenomen en daarbij werd geen onderscheid gemaakt hoe zij ontstaan was. Uit de memorie van toelichting blijkt dat dit uitdrukkelijk is geschied omdat men van oordeel was dat dit onderscheid niet was te rechtvaardigen. De memorie van toelichting toch zegt ad art 47 het volgende: „Hij, die volkomen onbewust is van wat hij doet kan voor geene door hem in dien toestand materieel verrigte handeling verantwoordelijk zijn. De wet vraagt daarbij niet naar de oorzaken van den toestand der bewusteloosheid”. Waar het bewustzijn van de bloot

werktuigelijk gepleegde daad geheel ontbrak, is het regtskundig onverschillig waarom dit bewustzijn ontbrak. Zelfs voor de gevallen, waarin de dader zich vrijwillig door het gebruik van geestrijke dranken of andere middelen in den toestand van bewusteloosheid heeft gebragt, mag hier geene uitzondering gemaakt worden”.

Dit wekte echter juist oppositie. De Raad van State kwam in zijn advies tegen het ontworpen art. 47 op en vond de woorden „zelfs voor de gevallen enz.” hoogst bedenkelijk. Hij verklaarde zich tegen de leer, als zou degene, die zich zelven in eenen staat van bewusteloosheid brengt dientengevolge en op die wijze bij het plegen van moord of doodslag straffeloos kunnen blijven.

Met deze afkeuring kon zich echter de Stáatsraad Swart niet vereenigen en voegde aan het advies van den Raad van State eene afzonderlijke nota toe, waarin hij het regtsbeginsel in art. 47 neergelegd volkomen juist noemt en beweert dat het ook niet op goede gronden in het advies bestreden wordt. „De vrees” zegt hij „dat door de bedoelde bepaling aan den dronkaard een soort van vrijbrief zou wor-

den gegeven om strafbare handelingen te plegen, en dat dus een maatschappelijk kwaad indirect zou worden bevorderd, zou dan alleen gegrond wezen, indien men veronderstellen moest, dat de rechter bij de toepassing onoordeelkundig zal te werk gaan. Het middel, om de dronkenschap tegen te gaan, kan wel gezocht worden in praeventieve bepalingen of in politieverordeningen, doch geenszins in het wijzigen van, of het inbreuk maken op algemeene beginselen van strafrecht”.

Ook de Minister van Justitie bleef in zijn rapport aan den koning bij zijn gevoelen dat het stelsel van het ontwerp juist was. In het regeeringsontwerp Smidt werd mitsdien het artikel gehandhaafd en aan de Tweede Kamer her Staten Generaal voorgelegd.

De Commissie van Rapporteurs der Tweede Kamer kon zich met de beschouwingen in de memorie van toelichting vervat, niet vereenigen. Volgens haar kon ook met de voorgestelde redactie niet op goede gronde betwijfeld worden dat een misdadiger, die een misdrijf in dronkenschap pleegt, maar waartoe het opzet reeds bestond vóór den toestand van bewusteloosheid met het oog op dat feit werd teweeg gebracht, zou moeten worden gestraft. Het misdrijf

toch, zoo redeneerde de commissie, is een samengesteld geheel; het strafbaar feit begint met het boos opzet en eindigt met de voldongen daad. De misdadiger, die vóór hij zich opzettelijk bewusteloos maakt, zijn misdrijf beraamde, pleegt dat feit niet, *terwijl* hij niet in staat was zijn wil te bepalen, al wordt ook het materieele element van dat feit, het werktuigelijk deel der daad, voleindigt gedurende dien toestand.

Tegen deze uitlegging, die o. i. niet van eenige gezochtheid is vrij te pleiten kwam in de Tweede Kamer de Heer Heydenrijck op. Hij zeide „de Commissie vergist zich, mijns bedunkens. Het opzet is geen feit, noch begin van feit. De persoon in quaestie pleegt dus niets buiten staat van bewusteloosheid. De Commissie vergeet, mijne ^{s l}krachtens, daarbij de geheele tijdruimte, waarin anders de eventueele dader nog op zijn besluit zou kunnen terugkomen, wordt ingenomen door de bewusteloosheid en dus de continuïteit, zooals de Commissie die omschrijft, niet kan gelden. Als de dader zich niet dronken had gemaakt, zou hij in dezelfde tijdruimte, waarin hij nu bewusteloos was, van zijn opzet hebben kunnen afzien”.

Eene minderheid der Commissie zag er geen bezwaar in het geheele artikel te schrappen, omdat bij hem, die niet in staat is zijn wil op een bepaald feit te bepalen, te dien aanzien noch „opzet” noch „schuld” kan bestaan.

De bezwaren tegen art. 47 ingebracht, gevoegd bij de kritiek door deskundigen hierover uitgeoefend leidden er toe dat de bepaling werd gewijzigd en luidende als volgt:

„Niet strafbaar is hij, die een feit begaat, dat hem, hetzij wegens den staat van bewusteloosheid, waarin hij verkeert, hetzij wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens, niet kan worden toegerekend” in de Tweede Kamer in de zitting van 27 October 1880 ter tafel werd gebracht. Ook hier lokte het vele discussiën uit, waarin de tegenstanders van het art. zich naar onze bescheiden meening wel eenigszins door den afschuw, dien de dronkenschap inboezemt lieten leiden. In een vorig hoofdstuk vermeldden wij reeds wat de Heer Rutgers van Rozenburg bij eventueele invoering van het art. vreesde. Ook de Heer van Baar wilde op vrijwillige door dronken-

schap ontstane bewusteloosheid niet de praemie der straffeloosheid gesteld zien.

Kortom, de bedenkingen tegen art. 37 kwamen hierop neder dat men vreesde dat daardoor aan beschonkenen als het ware een vrijbrief zou worden gegeven, waaronder zij straffeloos misdrijven konden plegen.

De Heer Modderman, minister van justitie, trachtte deze bezwaren te wederleggen door er met nadruk op te wijzen dat de wet dronkenschap en bewusteloosheid niet gelijk stelt en dat wanneer men eenmaal aanneemt dat bewusteloosheid het plegen van strafbare handelingen uitsluit, deze toestand geenszins een ander gevolg hebben kan, wanneer dronkenschap er de oorzaak van is.

Een amendement van den Heer Goeman Borgesius gaf aan de zaak eene andere wending. Deze stelde n. l. voor om uit art. 37 weg te laten de woorden „*hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij.*”

De gronden, waarop dat amendement, door den Minister overgenomen, berust, waren hoofdzakelijk deze, zooals door den Minister en den Heer Patijn werd uiteengezet:

De bewusteloosheid valt eigenlijk buiten het leerstuk der toeberekenbaarheid, hetwelk het bestaan van eene strafbare handeling, van opzet en schuld veronderstelt. Men kan dus de ontoerekeningsvatbaarheid van krankzinnigen en idioten, over welke art. 37 handelt, niet op ééne lijn stellen met de reden waarom, een bewustelooze strafrechtelijk niet aansprakelijk is.

Wanneer derhalve de woorden „*hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij,*” uit het art. gelicht werden, dan zou er niet het minste gevaar bestaan dat zij, die het bewustzijn missen op het oogenblik der handeling, toch strafbaar zullen gesteld worden voor hetgeen zij in dien staat van bewusteloosheid hebben begaan. Men kan deze zinsnede dus veilig weglaten, te meer daar in het tweede boek de criteria van alle misdrijven nauwkeurig zijn omschreven. „De rechter” zegt de Heer Patijn, „zal bij aanklacht alle elementen voor het misdrijf noodig moeten onderzoeken. Wanneer nu telkens wordt gesproken van opzet of schuld, zal de rechter door de omschrijving van het misdrijf zelf verplicht zijn een onderzoek ook daarnaar in te stellen.”

Niettegenstaande deze o. i. juiste motiveering stelde

de Heer van der Kaay, lid der Commissie van Rapporteurs namens de Commissie het oude art. van het ontwerp thans als amendement op de door den minister overgenomen bepaling voor en gaf tevens aan het verlangen van sommige leden toe het woord bewusteloosheid door volslagen bewusteloosheid te vervangen. De gronden, waarom de Heer van der Kaay cum suis zich niet met de weglating van het woord bewusteloosheid konden vereenigen waren, dat huns inziens deze uitdrukking in het art. noodig was om er voor te waken dat geene andere redenen van ontoerekeningsvatbaarheid zouden kunnen aangevoerd worden dan bewusteloosheid, beperkte ontwikkeling of ziekelijke storing der verstandelijke vermogens.

Dit amendement werd met 40 tegen 16 stemmen verworpen en art 37 thans luidende:

„Niet strafbaar is hij die een feit begaat dat hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend.”

Zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

In de eerste kamer gaf dit onderwerp geene stof

tot debat en door de aanneming van het geheele wetboek is ook voor ons toekomstig strafrecht het juiste beginsel gehandhaafd, dat alle exceptieve regels ten opzichte der toerekenbaarheid van daden in dronkenschap verricht uitsluit.

BIJLAGEN.

MEMORIE VAN TOELICHTING.

UITSLUITING, VERMINDERING EN VERHOOGING DER STRAFBAARHEID.

I.

Uitsluiting der strafbaarheid.

(artt. 47, 48, 49, 1ste en 2de lid. 50—53).

Geene strafregtelijke verantwoordelijkheid zonder toerekenbaarheid van het feit aan den dader, en geene zoodanige toerekenbaarheid waar hetzij de vrijheid van handelen, de keus tusschen het doen of laten van hetgeen de wet verbiedt of gebiedt is uitgesloten, hetzij de dader in zoodanigen toestand verkeert, dat hij het ongeoorloofde zijner handeling niet kan beseffen en hare gevolgen niet kan berekenen.

De toerekenbaarheid kan ontbreken:

- a. wegens oorzaken, die in den deelnemer aan het strafbare feit zelven aanwezig zijn;
- b. wegens van buiten aangebragte oorzaken.

A.

Inwendige oorzaken van ontoerekenbaarheid.

Deze zijn:

1°. abnormale toestand der geestvermogens (art. 47);

2°. jeugdige leeftijd (artt. 48, 49, al. 1, 2).

Ad 1um. (Art. 47.) De strafwet spreekt tot den normaal ontwikkelenden mensch, tot hem die met bewustheid handelt, die vrij is om anders te handelen, die in staat is ten aanzien van het strafbaar gestelde feit zijnen wil te bepalen. Terwijl in de wetenschap thans over deze stellingen weinig of geen verschil meer bestaat, stuit men in de wetgeving nog steeds op de moeilijkheid om ze scherp en duidelijk uit te drukken. Zeker is art. 64 C. P.,

ofschoon dan ook bijna onveranderd overgenomen in art. 71 van het Belgische wetboek, evenals in de vroegere Nederlandsche ontwerpen, hier geheel onvoldoende. Deze bepaling heeft twee hoofdgebreken:

Vooreerst is de uitdrukking krankzinnigheid (*démence*) als algemeene aanwijzing der oorzaken die bij volwassenen de toerekeningsvatbaarheid uitsluiten, te beperkend. Welk verschil in de wetenschap der psychiatrie nog heersche over den zin dezer uitdrukking, een verschil reeds op zich zelf voldoende om het woord bij dit leerstuk te vermijden, zeker is het dat daardoor wordt aangeduid noch de toestand van bewusteloosheid uit welke oorzaak ook ontstaan, noch elke gebrekkige ontwikkeling der geestvermogens, bijv. die welke het gevolg kan zijn van aangeboren doofstomheid of blindheid, noch elke, zelfs voorbijgaande, storing dier vermogens.

Ten andere verliest de C. P. geheel uit het oog het verband tusschen den abnormalen toestand der geestvermogens en het concrete feit. Al naarmate men nu de inwendige oorzaken van ontoerekenbaarheid ruimer opvat, is het ook te meer noodzakelijk rekening te houden met dat verband.

De toerekeningsvatbaarheid wordt, volgens art. 47 van het ontwerp, in de eerste plaats uitgesloten in geval van bewusteloosheid. Hij die volkomen onbewust is van wat hij doet, kan voor geene door hem in dien toestand materiëel verrigte handeling verantwoordelijk zijn. De wet vraagt daarbij niet naar de oorzaken van den „toestand van bewusteloosheid.” Waar het bewustzijn van de bloot werktuigelijk gepleegde daad geheel ontbrak, is het regtskundig onverschillig waarom dit bewustzijn ontbrak. Zelfs voor de gevallen waarin de dader zich vrijwillig door het gebruik van geestrijke dranken of andere middelen, in den toestand van bewusteloosheid heeft gebragt, mag hier geene uitzondering worden gemaakt. Eene bepaling als die van art. 30 van het ontwerp van 1859 ¹⁾ verdient dus geen navolging. Zelden

1) „Misdrijf in dronkenschap gepleegd is alleen dan niet toerekenbaar, wanneer de dader, tijdens het plegen der daad van het gebruik zijner verstandelijke vermogens geheel beroofd, in dien toestand was gebragt door dwang of misleiding van anderen, en niet met het oog op het te plegen misdrijf drank had gebruikt of reeds voor dien tijd het voornemen tot het misdrijf had opgevat.”

gaat de dronkenschap zoo ver, dat zij het bewustzijn geheel uitsluit. Of dit het geval is, is echter eene feitelijke vraag. Beantwoordt de regter die vraag toestemmend, dan is het in strijd met alle beginselen van strafregt den beschonkene voor zijne vrijwillige dronkenschap te straffen met de straf, door de wet gesteld op een feit, dat hij niet gewild en dus, waar opzet tot de strafbaarheid vereischt wordt, ook niet gepleegd heeft. Geldt het daarentegen een *delictum culposum*, dan is de schuld, vereischt tot strafbaarheid van het feit, reeds aanwezig in de vrijwillige dronkenschap. Dit intusschen behoeft evenmin in de wet te worden uitgedrukt als dat hij die nuchteren zijnde, reeds het opzet had om het feit te plegen dat hij, dronken zijnde, heeft volvoerd, en die dus wel degelijk heeft gehandeld met een aan de daad voorafgegaan opzet, niet kan beweren dat hij het misdrijf waarvan dit opzet een bestanddeel uitmaakt, geheel in bewusteloozen toestand heeft gepleegd.

Naast den staat van bewusteloosheid noemt het ontwerp de gebrekkige ontwikkeling der geestvermogens en de ziekelijke storing dier vermogens. Ook door deze wordt de toerekeningsvatbaarheid niet absoluut uitgesloten; maar alleen relatief, dat is alleen in zooverre de dader tengevolge daarvan buiten staat was den aanzien van het gepleegde feit zijnen wil te bepalen.

Na deze korte opmerkingen schijnt de tekst van art. 47 geene verdere toelichting te behoeven. Alleen zij nog gezegd, dat deze, zich in hoofdzaak aansluitende bij dien van § 51 van het Duitsche wetboek ¹⁾, daarvan echter in tweeërlei opzigt afwijkt. Ten eerste wordt naast ziekelijke storing genoemd gebrekkige ontwikkeling der geestvermogens. De eerste uitdrukking toch schijnt niet ruim genoeg om den abnormalen gemoedstoestand, die het gevolg is

1) „Eine strafbare Handlung ist nicht vorhanden wenn der Thäter zur Zeit der Begehung der Handlung sich in einem Zustande von Bewusstlosigkeit oder krankhafter Störung der Geistesthätigkeit befand, durch welchen seine freie Willensbestimmung ausgeschlossen war.“

Dit artikel werd voorbereid door een hoogst belangrijk advies van bevoegde deskundigen. Men zie de „Erörterung strafrechtlicher Fragen aus dem Gebiete der gerichtlichen Medizin“, bijlagen der memorie van toelichting van het wetboek; I Zurechnungsfähigkeit, S. 1—3 en 11—15.

van aangeboren gebreken, te omvatten. Ten tweede wordt het verband tusschen den toestand van bewusteloosheid en de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der geestvermogens des daders en de wilsbepaling tot het feit, alzoo het relatief karakter dezer beide oorzaken van ontoerekeningsvatbaarheid, ondubbelzinnig uitgedrukt.

ADVIES VAN DEN RAAD VAN STATE.

UITSLUITING, VERMINDERING, VERHOOGING DER STRAFBAARHEID.

I.

Uitsluiting der strafbaarheid (artt. 47—54).

Art. 47 levert, naar 's Raads inzien, stof tot bedenking op.

Het is grootendeels ontleend aan § 51 van het Duitsche wetboek, en het hoogduitsche woord *Bewusstlosigkeit* wordt in art. 47 als bewusteloosheid teruggevonden.

Met reden echter mag, naar het schijnt, gevraagd worden of in de Nederduitsche taal het denkbeeld van bewusteloosheid niet uitsluit het plegen van eenig feit, laat staan van een strafbaar feit. Behalve wellicht met opzicht tot den (bewusteloozen) slaapwandelaar zou, naar het voorkomt aangenomen moeten worden, dat werkelijk hij die bewusteloos is, niet handelen kan.

Uit dat oogpunt schijnt het woord bewusteloosheid voor een in de Nederduitsche taal opgesteld wetboek, al dadelijk minder juist gekozen.

Of het art. 47 veronderstelt iets dat onmogelijk is, namelijk het plegen van feiten door een bewusteloze, of het hecht aan het woord bewusteloosheid eene beteekenis, met ons taalgebruik in strijd.

Dit laatste schijnt werkelijk aan de redactie van art. 47 ten laste gelegd te kunnen worden.

Immers zegt de memorie van toelichting te dezer plaatse: „Hij „die volkomen onbewust is van wat hij doet, kan voor geene „door hem in dien toestand materiëel verrigte handeling ver- „antwoordelijk zijn.”

De toelichting ter aangeduider plaatse wordt te bedenkelijker, als men vervolgens leest: „Zelfs voor de gevallen, waarin de „dader zich vrijwillig door gebruik van geestrijke dranken of „andere middelen, in den toestand van bewusteloosheid heeft „gebragt, mag hier geene uitzondering worden gemaakt.”

Daargelaten alle verdere taalkundige beschouwingen, moet de Raad van State zich tegen de leer verklaren, als zou hij, die zich zelve in eenen staat van dronkenschap brengt, dientengevolge en op die wijze bij het plegen van moord of doodslag straffeloos kunnen blijven.

Het door de Staatscommissie afgekeurd art. 30 van het ontwerp van 1859/60, waarmede het tweede lid van art. 6 titel V boek I van 1847 ¹⁾ hoofdzakelijk overeenkomt, moge almede, in zijn geheel genomen, stof tot aanmerkingen opleveren, de Raad van State acht het gronddenkbeeld van dat artikel toch in ieder geval verkiesselijk boven de leer van het nieuwe wetboek, waartegen het belang der openbare orde zich uitdrukkelijk verzet.

ADVIES VAN DEN STAATSRAAD Mr. A. J. SWART.

II. Art. 47 van het ontwerp strafwetboek, waarmede de IIIde titel van het 1ste boek aanvangt, wordt bij 's Raads advies afgekeurd. Met die afkeuring kan de ondergeteekende zich niet vereenigen. Het regtsbeginsel in het artikel nedergelegd is volkomen juist, en wordt ook niet op goede gronden in het advies bestreden. De vrees, dat door de bedoelde bepaling aan den dronkaard een soort van vrijbrief zou worden gegeven om strafbare handelingen te plegen, en dat dus een maatschappelijk kwaad indirect zou worden bevorderd, zou dan alleen gegrond wezen, indien men veronderstellen moest, dat de regter bij de toepassing onoordeelkundig zal te werk gaan. Het middel, om de dronkenschap tegen te gaan, kan wel gezocht worden in praeventieve bepalingen, of in politieverordeningen, doch geenszins in het wijzigen van,

1) V. D. HONERT, *het Wetboek van Strafrecht toegelicht*, Amsterdam 1848, blz. 407—410.

of het inbreuk maken op algemeene beginselen van strafregt. Voorts levert de onderscheiding tusschen vrijwillige en toevallige dronkenschap, welke het advies wenscht gemaakt te hebben, groote praktische bezwaren op. De ondervinding, door den ondergeteekende als auditeur-militair en later als lid en als voorzitter van een militair hof opgedaan, heeft hem geleerd dat de grens-linie tusschen vrijwillige en toevallige dronkenschap in den regel zeer moeilijk met juistheid te trekken is. Ook is die onderscheiding niet altijd billijk. De ongelukkige, die, om zijn leed voor eenige oogenblikken te vergeten, zich opzettelijk door den drank bedwelmt, verdient niet altijd minder verschooning, dan degeen die in brooddronken feestvreugde de palen der matigheid toevallig overschrijdt. In het algemeen schijnt het den ondergeteekende raadzaam toe, om van de dronkenschap in dezen titel van het strafwetboek geen gewag te maken. De regter behoort toch in ieder bijzonder geval voorschriften toe te passen, die de regtswetenschap betrekkelijk de toerekening aangeeft. Hij heeft eene ruime keuze tusschen het maximum en minimum der straf. Alleen de toestand die de strafvervolgning geheel uitsluit is teregt hier ter plaatse vermeld geworden.

De inkleeding der bepaling in het artikel laat echter te wenschen over. Zij is meer Duitsch dan Hollandsch. De ondergeteekende geeft met de meeste bescheidenheid in overweging, of het artikel ook welligt beter aldus zou luiden:

„Niet strafbaar is hij, die tijdens het plegen van een feit, „door de gebrekkige ontwikkeling of de ziekelijke storing zijner „geestvermogens, of wel door andere oorzaken, in eenen toestand „verkeerde, die de vrijheid van den wil volkomen uitsloot.”

RAPPORT AAN DEN KONING DOOR DEN MINISTER VAN JUSTITIE.

UITSLUITING, VERMINDERING EN VERHOOGING DER STRAFBAARHEID.

I.

Uitsluiting der strafbaarheid (artt. 47 - 54).

Art. 47. Het groote bezwaar, dat de Raad van State tegen art. 47 doet gelden, is hierin gelegen, dat de uitdrukking: „toe-

stand van bewusteloosheid" ook die uit dronkenschap ontstaan omvat, bepaald met het oog op de toelichting „den volwassene die zich zelve moedwillig in staat van dronkenschap brengt en „daarna een misdrijf pleegt, straffeloos laat." De gemaakte gevolgtrekking berust op een misverstand. Er is noch in den tekst der wet, noch in de memorie van toelichting iets dat haar wetigt. Integendeel, de memorie zegt ondubbelzinnig in de woorden, volgende op de in het advies aangehaalde: „Zelden gaat de dronkenschap zoo ver, dat zij het bewustzijn geheel uitsluit." Nu moge in die zeldzame gevallen niet opzettelijk misdrijf kunnen worden gepleegd, omdat bewusteloosheid opzet uitsluit, zoodat er in die gevallen van straffeloosheid van een met opzet gepleegd misdrijf eigenlijk geen sprake kan zijn, dan evenwel is schuldverklaring aan een *delictum culposum* niet uitgesloten, gelijk in de toelichting van het artikel mede is aangetoond. Het stelsel van het ontwerp moet dus als juist worden beschouwd, zooals trouwens de Staatsraad mr. Swart in zijn afzonderlijk advies, op grond zijner ondervinding als auditeur militair, later als lid van het Hoog Militair Gerechtshof, nog terecht aantoonde. Het schijnt wel waar, wat ALBÉRIC ROLIN, naar aanleiding van eene gelijksoortige bepaling in het laatste Italiaansche ontwerp, aan hare tegenstanders onlangs ¹⁾ te gemoet voerde: „On cède involontairement à un sentiment de dégoût contre l'ivrogne, alors sur-tout que la législation ne permet point de le punir comme „coupable d'un délit d'ivrognerie, et on le punit d'un délit dont „il n'est pas coupable et qu'il a commis d'une façon absolument „inconsciente. Nous ne plaidons pas ici pour l'ivrogne et nous „voudrions qu'un texte précis punit l'ivrognerie extérieure comme „dangereuse pour la sécurité publique, mais l'absence d'un pareil „texte n'autorise pas à punir l'homme ivre d'un délit, dont il „n'est pas coupable." Hoeveel te meer geldt dit niet, indien tegen dronkenschap zal gewaakt worden, voor zooveel eene strafwet dit zal kunnen?

Het militaire strafregt heeft de uitzondering, die de Raad van State verlangt. Zij is daarin zoo stellig mogelijk uitgedrukt; en toch, zij wordt geregeld ter zijde gesteld. Geen regter kan met

1) *Revue de droit international*, X, 1878, blz. 143.

een onbezwaard geweten iemand schuldig verklaren aan feitelijke insubordinatie, aan diefstal enz., van wien blijkt of hij niet wist of hij een meerdere in rang of een ander persoon, of wel een onbezielde voorwerp sloeg, of hij het goed van een ander wegnam of wel zijn eigen, enz. De jurisprudentie heeft dan ook aangenomen, als vereischte voor insubordinatie, de bewustheid van den mindere, dat hij met een meerdere te doen had, en voor diefstal de wetenschap, dat het weggenomene een ander toebehoorde. Er waren verschillende voorbeelden aan te halen, waarin nog veel verder wordt gegaan, doch het aangevoerde is voldoende om te doen zien, dat de wetgever den regter geen dwang moet opleggen, waartegen voortdurend zijn geweten zou moeten opkomen. Ook uit dat oogpunt behooren de gewone regelen van toerekenbaarheid op het geval van dronkenschap te worden toegepast. Dat het belang der openbare orde zich daartegen verzet, kan noch door redenering, noch uit de ervaring worden aangetoond.

De door den staatsraad mr. SWART voorgestelde gewijzigde redactie van dit artikel is minder aanbevelenswaardig, al ware het slechts omdat de uitdrukking „vrijheid van den wil”, die de vraag van het strafregtelijk op een zeer speculatief wijsgeerig gebied overbrengt, zorgvuldig dient vermeden te worden.

Het woord „bewusteloosheid” schijnt bovendien hetgeen bedoeld wordt juist uit te drukken en geene afkeuring te verdienen omdat er een gelijkkluidend Duitsch woord in het Deutsche wetboek voorkomt. Met meerdere woorden in onze taal is dit het geval, die daarom niettemin echt Nederlandsche woorden zijn.

VERSLAG DER COMMISSIE VAN RAPPORTEURS VAN DE
TWEDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Art. 47. Bewusteloosheid. Zoowel in de afdeelingen als in de Commissie werd twijfel geopperd of de bepaling van het ontwerp niet te ver gaat. Men geeft toe dat in den regel de *geheel bewusteloze* geen misdrijf kan plegen; maar moet dit beginsel ter wille van de logische consequentie ook gelden, waar de bewusteloosheid vrijwillig was teweeggebracht? De Memorie van Toelichting, pag. 51, antwoordt bevestigend: „Zelfs voor de gevallen waarin de dader zich vrijwillig, door het gebruik van geestrijke dranken of andere middelen, in den toestand van bewusteloosheid heeft gebracht mag hier geene uitzondering worden gemaakt”. Wel wijst de Memorie van Toelichting, pag. 52, er op aan het slot der aangehaalde alinea dat de bedoeling der Regering niet deze is, dat men zich straffeloos in een toestand van bewusteloosheid zou kunnen brengen om daardoor gedekt een vooraf beraamd feit te kunnen plegen, maar dit neemt niet weg dat volgens de redactie van het ontwerp de misdadiger, die een vooraf voorgenomen misdrijf in vrijwillige volslagen dronkenschap had gepleegd, zou moeten worden vrijgesproken. Noch in het Wetboek voor het Koninkrijk Holland, noch in de ontwerpen van 1840 en 1847 heeft men zoover willen gaan, en de praktijk van het thans nog geldende regt heeft de behoefte aan dergelijk voorschrift ook niet doen gevoelen.

De Commissie kan zich echter met deze beschouwingen niet vereenigen. Volgens haar kan ook met de voorgestelde redactie niet op goede gronden betwijfeld worden dat een misdadiger die een misdrijf in dronkenschap pleegt, maar waartoe het opzet reeds bestond vóór de toestand van bewusteloosheid (wellicht beter *beseffeloosheid*) met het oog op dat feit werd te

weeg gebragt, zou moeten worden gestraft. Het misdrijf toch is een zamengesteld geheel; het strafbaar feit begint met het boos opzet en eindigt met de voldongen daad. De misdadiger die, vóór hij zich opzettelijk bewusteloos maakt, zijn misdrijf beraamde, pleegt dat feit niet, *terwijl* hij niet in staat was zijn wil te bepalen, al wordt ook het materiele element van dat feit, het werktuigelijk deel der daad, voleindigd gedurende dien toestand.

De bedenking is echter juist ten aanzien van overtredingen. De materiele handeling of de nalatigheid alleen maken hier het strafbare feit uit, en het voorafgaande opzet is op dat feit van geen den minsten invloed, is niet een element van dat feit.

Ook de culpose delicten zouden, werd in de Commissie beweerd, tegen de bedoeling der Regeering (pag. 52 Mem. v. Toel.), volgens de woorden van het artikel straffeloos blijven. De vrijwillige dronkenschap *zelve* mogen een *cupla* zijn, daardoor wordt nog niet het feit *cuploos*, dat gedurende die dronkenschap wordt gepleegd. De schuld ligt in de dronkenschap; maar heeft niet noodzakelijk verband met de handeling die de wet, ware te *dien aanzien* schuld aanwezig, tot misdrijf zou stempelen. Wel vond ook het gevoelen der Regering steun, dat de schuld vereischt of de strafbaarheid van het *delictum culposum* reeds aanwezig kan zijn in de vrijwillige dronkenschap, omdat men het gevaar van daden, in een toestand van bewusteloosheid gepleegd, heeft kunnen en moeten voorzien, terwijl door den regter naar de omstandigheden zal moeten worden uitgemaakt, hier gelijk elders, of de onvoorzigtigheid van dien aard was om schuld op te leveren; maar de Commissie acht het toch wenschelijk, juist ook op grond van den gebleken twijfel, eene uitdrukkelijke bepaling, welke de straffeloosheid ook ten aanzien van culposo delicten uitsluit, aan het artikel toe te voegen. Zij zou daarom als tweede alinea willen lezen: „Deze bepaling geldt niet ten aanzien van misdrijven zonder opzet begaan, of van overtredingen gepleegd in een toestand van bewusteloosheid door den dader vrijwillig te weeg gebragt.”

Eene minderheid der Commissie zou de geheele zinsnede omtrent de niet-toereikbaarheid bij bewusteloosheid willen doen vervallen, ja zij zou zelfs geen bezwaar zien om het geheele artikel te schrappen. Bij hem toch die niet in staat is zijn wil

op een bepaald feit te bepalen, kan te dien aanzien noch „opzet” noch „schuld” bestaan. Een noodzakelijk element van de misdrijven volgens dit ontwerp valt dus van zelf weg. De omschrijving der verschillende feiten in het tweede Boek zou ook zonder de bepaling van dit artikel den regter telkens aanleiding geven tot het onderzoek niet alleen of het feit materieel geschied is, maar ook of de mede vereischte „dolus” of „culpa” aanwezig is. Bestaat zij niet dan volgt de vrijspraak van zelf. De Commissie is echter van oordeel, dat het beter is, ten einde voor goed aan alle verschil van opvatting een einde te maken, het artikel te behouden. De tegenwoordige praktijk kent voorbeelden genoeg dat de dolus, bijv. bij diefstal de arglist uit het feit zelf wordt afgeleid, onafhankelijk van de vraag of de veroordeelde al of niet in staat was zijn wil te bepalen.

„*Ten aanzien van dat feit.*” De Commissie wenscht deze woorden te behouden, tegen het gevoelen eener minderheid, welke hoofdzakelijkheid op de gronden aangevoerd in het adres aan de Kamer ingediend door de geneesheeren van vier krankzinnigengestichten van een tegenovergesteld gevoelen blijk gaf. De commissie meent het feit te mogen betwijfelen, dat zich nimmer gevallen zouden voordoen, waarin iemand in het algemeen volkomen in staat zijn wil te bepalen, daartoe toch tijdelijk of ten aanzien van bepaalde feiten niet in staat is. Men denke bijv. aan kindermoord onmiddellijk na en onder den invloed der bevaling, aan kleptomanie, aan pyromanie. Vallen de woorden weg, dan zou de interpretatie van het artikel in die gevallen tot moeilijkheden aanleiding kunnen geven. Zonder volslagen krankzinnigheid zou een strafbaar feit altijd toerekenbaar zijn. Blijven zij daarentegen behouden, dan kan er geen bezwaar zijn voor den deskundige die in gemoede overtuigd is dat de krankzinnige altijd onbekwaam is zijn wil te bepalen, ook indien zijne handeling niet direct uit zijne krankzinnige voorstelling kan afgeleid worden, die overtuiging ook ten aanzien van een bepaald feit voor den regter te bevestigen. Overigens zou het weglaten der bedoelde woorden den zin van het artikel niet wezenlijk veranderen, omdat het woord „*terwijl*” reeds de strekking heeft die nader door de woorden „ten aanzien van dat feit” wordt verklaard en duidelijk gemaakt.

De kritiek over dit artikel uitgeoefend, deels door deskundigen (dr. RAMAER en de H. H. dr. VAN ANDEL c. s.), deels door de Commissie, heeft de Minister tot de volgende beschouwingen geleid.

Kritiek der deskundigen. Terwijl dr. VAN ANDEL c. s. bezwaar opperen tegen de woorden: „*ten aanzien van dat feit*” en *niet* tegen het „*bepalen van den wil*”, worden juist omgekeerd, door dr. RAMAER eerstgemelde woorden verdedigd en laatstgemelde bestreden.

Zal men nu eenvoudig beide kritieken ter zijde leggen met de opmerking dat zij elkander vernietigen?

Meer rationeel schijnt het uit dien strijd tusschen beide kritieken de conclusie te trekken, dat de wetgever zich moet hoeden te praediciëren op datgene wat tusschen deskundigen kwestieus is, zich moet hoeden voor een formule die, al zou zij de ontwikkeling der psychiatrische wetenschap niet in den weg staan, toch de deskundigen, die later met de formule zullen moeten werken, noodeloos knellen, ja voor velen hunner onbruikbaar zou zijn.

Voorstel van dr. RAMAER. Terwijl dr. RAMAER overtuigend aantoont dat het vermogen van wilsbepaling voor de toerekeningsvatbaarheid niet voldoende is, stelt hij zelf (bladz. 73) twee formules voor, waartegen (al konden alle andere deskundigen zich er mede vereenigen) uit juridisch oogpunt bezwaar bestaat. In de *tweede* wordt het woord „krankzinnigheid” gebruikt in zóó algemeene beteekenis, dat daaronder ook de gebrekkige ontwikkeling der verstandelijke vermogens begrepen is. Intusschen is deze ruime beteekenis van het woord geenszins de algemeen aangenomene en zal niet licht een rechter een idioot onder de krankzinnigen rangschikken. Zelfs al wilde men over dit bezwaar heenstappen, dan zou men toch èn bij de definitie die dr. RAMAER (in geval van aanneming zijner tweede formule) in Titel IX

wenscht te zien opgenomen, en, evenzeer bij zijne eerste formule, op twee bezwaren stuiten:

1°. Kan men van een niet onderwezen doofstomme zeggen dat hij krankzinnig is, of zelfs dat hij lijdt aan onvoldoende verstandsontwikkeling door *gebrekige hersenvorming*? Zoo neen, dan is reeds om die reden de formule onbruikbaar; de rechter behoort althans *bevoegd* te zijn om den niet onderwezen doofstomme vrij te spreken.

2°. Door de woorden: „*gebrekkige hersenvorming*” betreedt de wetgever een gebied waarop hij, zoolang het eenigszins te vermijden is, niet kome. Men mag niet vergeten dat de strafwet niet het minst spreekt tot diegenen bij wie dergelijke woorden, zij het dan ook ten onrechte, de gedachte zouden opwekken aan theorien wier huldiging de veiligheid niet bevorderen zou.

Kritiek der Commissie. Ook te haren aanzien doet zich het verschijnsel voor, dat de Minister haar, in één opzicht, volkomen juist acht, maar zich toch allerminst met het voorgestelde geneesmiddel kan vereenigen.

Terwijl en de Staatscommissie en de Commissie en de Minister, in overeenstemming ook met deskundigen, aannemen dat *tijdens* den staat van bewusteloosheid, welke ook de oorzaak daarvan zij, de toerekeningsvatbaarheid volkomen is uitgesloten, zijn zij het toch allen hierover eens dat daardoor de verantwoordelijkheid voor datgene wat men in dien staat werktuigelijk verrichtte, niet onvoorwaardelijk wegvalt. Wie vóór dat hij in dien voorzienen toestand kwam, verzuimde de noodige voorzorgsmaatregelen te nemen (bijv. eene moeder die in den slaap haar kind dood drukt) of wie, door eigen schuld in dien toestand gekomen, onbewust rechtschennis pleegt, kan niet ontkennen dat het materiele feit „*aan zijne schuld*”

te wijten is." Dit uitdrukkelijk te bepalen achtte echter de Staatscommissie onnoodig, omdat in dergelijke gevallen (even als ook in geval bijv. het slapen zelf strafbaar is zooals bij een soldaat op post) het subjectieve element te plaatsen is, *niet* in het tijdperk der bewusteloosheid, maar in de oogenblikken die daaraan voorafgingen.

De Minister mag echter niet ontveinzen dat bij de oude redactie die bedoeling niet duidelijk genoeg uitkomt. Wie geheel beschenken, volkomen onbewust, iemand wien hij wellicht voor 't eerst ontmoet, doodt, kan — hij stemt het toe — zonder dat aan de taal geweld wordt aangedaan, niet gezegd worden zijn culposen doodslag *vóór* den staat van dronkenschap *gepleegd* te hebben.

Hij geeft dus toe, dat, bij handhaving van het beginsel, verduidelijking der redactie wenschelijk is, zoowel voor culpose misdrijven als evenzeer voor overtredingen.

Zal men nu tot dat doel de door de Commissie voorgestelde bepaling opnemen: „Deze bepaling geldt niet ten aanzien van misdrijven zonder opzet begaan, of van overtreding gepleegd in een toestand van bewusteloosheid door den dader vrijwillig te weeg gebracht?”

Naar 't bescheiden oordeel van den Minister, ware dergelijk geneesmiddel nog oneindig erger dan de kwaal.

Hij laat daar dat de uitdrukking „*zonder opzet begaan*” de bedoeling volstrekt niet uitdrukt. De vraag is niet of de dader al of niet „opzet” *had*, maar of het werktuigelijk gepleegd materieel feit volgens de wet strafbaar is ook dan als niets anders dan culpa aanwezig is.

Maar ook afgescheiden hiervan heeft hij tegen de voorgestelde bijvoeging twee overwegende bezwaren:

1°. Tusschen *vrijwillige* en *onvrijwillige* is geen billijke en duidelijke grens. De moeielijkheid bestaat

reeds bij de dronkenschap. Als bijv. een jongmensch, niet precies wetende hoeveel hij verdragen kan, ongemerkt iets te veel drinkt, kan men dan rechtens altijd van *schuld* spreken? „*Vrijwillig*” handelde hij toch zeker. Maar grooter en onoplosbaar is de moeilijkheid voor zooveel betreft het *slapen*. Is slapen „*vrijwillig*” of niet? Neen, in abstracto. Ja — althans in den regel — in concreto. Had men juist in dezen nacht moeten slapen? Gevallen waarin iemand letterlijk door den slaap *overmand* wordt, komen zeker veel voor. Zal men echter de straffeloosheid tot die gevallen willen beperken?

2°. Om aan deze bezwaren te ontkomen zou men geneigd zijn het woord „*vrijwillig*” te vervangen door „*door zijne schuld*.” Maar dan valt men van Scylla op Charybdis.

Bij den soldaat op post, de machinist op de locomotief bestaat *culpa* wanneer zij, behoudens force majeure, zich aan den slaap overgeven; want hun is het slapen zelf verboden. Maar dit laatste is *niet* het geval wanneer bijv. iemand, tot waken volstrekt niet verplicht, alleen hierin misdoet dat hij zich aan slaap overgeeft zonder de vereischte voorzorgen te hebben genomen dat door zijn slaap geen onheil ontstaat. Zoo iemand is niet door schuld in staat van bewusteloosheid gekomen. *En toch* moet ook zijn schuld tot strafvervolging kunnen leiden.

Waarlijk, hoe meer men de zoo uiteenlopende gevallen overdenkt, hoe dieper men gevoelt dat van *specificatie* geen heil te wachten is, maar veeleer eene formule moet gekozen worden zóó ruim dat zij noch de deskundigen, noch den rechter (van wier oordeel ten slotte, bij *elke* formule, toch alles afhangt) knelt.

Als zoodanig draagt de Minister thans dezelfde voor die hij ook vroeger verdedigd heeft en die hem nog altijd de minst onvolmaakte voorkomt.

„Niet strafbaar is hij die een feit begaat dat hem

hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens *niet kan worden toegerekend*.

In deze formule is, op een paar punten na ¹⁾, alles vermeden waartegen òf door dr. RAMAER òf door de andere deskundigen bezwaar gemaakt is. Ter voldoening aan de opmerkingen van dr. RAMAER is „geestvermogens” door „verstandelijke vermogens” vervangen.

Het woord „pleegt” is, even als ook in de artt. 48—53, vervangen door „begaat.” In het algemeen kan men zich van het *eerste* woord bedienen; elk misdrijf wordt omschreven met 't oog op den *dader*. Waar echter sprake is van een bepaald persoon die ('t zij *dader*, 't zij medeplichtige) op grond van persoonlijke hoedanigheid of omstandigheden van bijzondere conditie is, daar bedenke men dat het woord „plegen” krachtens art. 57 1°. eene beperkte betekenis heeft. Overal elders in het ontwerp is op het verschil tusschen *plegen* en *begaan* gelet; zie bijv. de artikelen betreffende de persoonlijke verzwarende omstandigheden, de ontzetting uit het beroep wegens *opzettelijk* misdrijf enz. Zie ook de gewijzigde redactie van art. 282 2°. en 329.

Het woord „toegerekend” is in den meest letterlijken en feitelijken zin op te vatten. Als een feit gepleegd is onder een der in dit artikel aangewezen omstandigheden, dan onderzoekt de rechter nader of daaruit al of niet voortvloeit dat dat feit niet op

1) Dr. RAMAER wilde eenvoudig van „onbewustheid” gesproken hebben, daar „toestand” iets blijvends aanduidt. Tegen „staat” kan dit laatste niet worden aangevoerd. „Bewusteloosheid” is beter dan „onbewustheid.” „Onbewust” betekent: „iets niet beseffende”, maar wordt niet gebruikt zonder aanduiding van dat *iets*. De staat van iemand die alle *bewustzijn* verloren heeft, heet „bewusteloosheid” en wordt alieen in Vlaamsch België „onbewustheid” genoemd. Vgl. „Woordenboek der Nederlandsche taal”, kolom 1142 (B, 1) en kolom 1144. „Ziekelijke” storing blijft de Minister duidelijker achten dan „storing door ziekte.”

's daders rekening kan worden geplaatst. Tot den machinist die, slapende, gevaar deed ontstaan voor een trein, tot den man, die, door eigen schuld in volslagen dronkenschap geraakt, onbewust een doodslag beging, zal hij zeggen: tijdens gij slaapt of volslagen dronken waart, waart gij — al was dan ook die slaap, die dronkenschap vrijwillig — niet toerekeningsvatbaar; toch stel ik de destijds door u werktuigelijk gepleegde nalatigheid of daad op uwe rekening, want zij zijn onmiddellijk te wijten aan de schuld door u bedreven tijdens gij nog in bewusten staat verkeerdet.

Zal men het der voorgestelde redactie tot grief rekenen dat ook waar gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der verstandelijke vermogens aanwezig is, nader onderzoek te pas komt? Waar men met werkelijke krankzinnigen of idioten te doen heeft, zal dit onderzoek wel geen tijd kosten. In alle andere gevallen is dit nader onderzoek wenschelijk, ja noodig. Waar is de grens tusschen die gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing der verstandelijke vermogens die de toerekeningsvatbaarheid uitsluit en die welke haar laat bestaan? *Jus in causa positum*. Trouwens, ook bij de vroegere redactie zou de rechter altijd nog te onderzoeken hebben of de dader in staat was zijn wil te bepalen. En het verschil tusschen de beide formules ligt niet daarin dat de eene den rechter meer vrijheid geeft dan de andere, maar veeleer hierin, dat de thans voorgestelde, *door niet te prejudicieren op cenig psychologisch of psychiatrisch vraagstuk*, meer dan de vroegere, een verstandig gebruik van die vrijheid mogelijk maakt.

BERAADSLAGINGEN IN DE TWEÊDE KAMER DER STATEN-GENERAAL.

Over TITEL III (Uitsluiting, vermindering en verhooging der strafbaarheid) in het algemeen, wordt geene beraadslaging gevoerd.

Beraadslaging over ART. 37, luidende:

„Niet strafbaar is hij die een feit begaat dat hem, hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens, niet kan worden toegerekend.

„Blijkt dat het begane feit hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend, dan kan de regter gelasten dat hij in een krankzinnigengesticht worde geplaatst gedurende een proeftijd den termijn van een jaar niet te boven gaande.

De heer **Heydenrijck**: Gelijk ik reeds meermalen deed en na dezen nog meermalen doen zal, moet ik den Minister van Justitie eenige toelichting verzoeken.

De vraag of hij, die zich opzettelijk in staat van dronkenschap brengt ten einde een misdrijf te plegen, al of niet strafbaar is, wordt door de Commissie — zie Verslag bladz. 40 — daarmede opgelost, dat in zoo'n geval het misdrijf is een zamengesteld geheel. „Het strafbaar feit begint met het boos opzet en eindigt met de voldongen daad.” De Commissie vergist zich, mijns bedunkens. Het opzet is geen feit, noch begin van feit. De persoon in quaestie pleegt dus niets buiten staat van bewuste-

loosheid De Commissie vergeet, mijns erachtens, daarbij, dat de geheele tijdruimte, waarin anders de eventueele dader nog op zijn besluit zou kunnen terugkomen, wordt ingenomen door de bewusteloosheid en dus de continuïteit, zoo als de Commissie die omschrijft, niet kan gelden. Als de dader zich niet dronken had gemaakt, zou hij in dezelfde tijdruimte, waarin hij nu bewusteloos was, van zijn opzet hebben kunnen afzien. Zoo als de woorden van het artikel luiden, schijnt straffeloosheid zeker. Toch stel ik er prijs op, ondanks hetgeen de gewisselde stukken daaromtrent inhouden, de bepaalde opvatting van den heer Minister te vernemen.

De heer **Rutgers van Rosenberg**: Mijne Heeren! Het heeft mij verwonderd dat dit artikel bijna onder den presidialen hamer was doorgegaan, zonder dat iemand er tegen opkwam. Ik had dat bepaaldelijk verwacht van hen, die gewoonlijk meer werk maken van de bestrijding van den sterken drank; ik had verwacht dat zij zich beijverd zouden hebben, in koor tegen dit artikel hunne stem te verheffen.

Wat is toch het geval? Art. 64 van den Code Pénal noemde als redenen van ontoerekenbaarheid *krankzinnigheid* en *overmagt*. Daarentegen bevat nu art. 37 (oud 47) van dit ontwerp *bewusteloosheid* als een reden van ontoerekenbaarheid.

Dat nu zou op zich zelf niet veel kwaad stichten. Immers die bewusteloos is, hetzij hij slaapt, eene flauwte heeft, of gechlороformiseerd is, kan niet handelen, dus geen kwaad doen; want elke handeling vereischt eene werking der hersenen en eene wilsbepaling, die bij bewusteloosheid onmogelijk is.

In parenthesi doe ik opmerken dat, gelijk de Raad van State te regt heeft opgemerkt, hierop misschien de slaapwandelaar eene uitzondering kan maken; maar omdat die individuen èn zeldzaam zijn èn zeer onschuldig, behoeft met hen de strafregter geen rekening te houden.

In de Memorie van Toelichting evenwel lezen wij deze zinsnede: „Zelfs voor de gevallen, waarin de dader zich vrijwillig, door gebruik van geestrijke dranken of andere middelen, in den toestand van bewusteloosheid heeft gebragt, mag hier geen uitzondering worden gemaakt.”

En dit maakt de zaak veel bedenkelijker, omdat nu blijkt dat wij onder *bewusteloos* hebben te verstaan *bedwelmd*, *beneveld*, en onder *bewusteloosheid* mede te verstaan hebben een *dronkenmansroes*.

Tot nog toe stelden 90 pct. van alle beschuldigten en beklagden hun misdrijf op rekening van dronkenschap; hunne gewone verdediging is: „ik was beschonken en wist niet wat ik deed.” Maar het gewone antwoord van het volk was dan: „wel mogelijk, maar wat men dronken doet, wordt nuchteren geboet”, en het gewone antwoord van den regter was eene veroordeeling. Voortaan echter zullen diefstal, laster, mishandeling, bekken-snijderij, verkrachting, brandstichting en moord absoluut straffeloos zijn onder voorwaarde, dat de dader stomdronken geweest zij.

In de gevolgen kan het nog veel bedenkelijker worden, want gelijk in Indië de amokmaker zich prepareert door amfioenschuiven, plegen hier veel misdadigers zich met een goede dosis jenever „*courage*” in te gieten; en voortaan zullen zij slechts een paar borrels meer hebben te nemen om zich straffeloosheid te verzekeren.

Nu weet ik wel dat in de Memorie van Toelichting op blz. 52 gezegd wordt: „dat hij die, nuchteren zijnde, reeds het opzet had om het feit te plegen dat hij, dronken zijnde, heeft volvoerd, niet kan beweren dat hij het misdrijf, waarvan dit opzet een bestanddeel uitmaakt, geheel in bewusteloozen toestand heeft gepleegd.”

Maar vooreerst is dat in strijd met het stelsel van den Minister, die aan de bewusteloosheid, als zoodanig, toekent het gevolg van ontoerekenbaarheid. Immers, het doet er dan niets toe hoe de bewusteloosheid ontstaan is, of men bewusteloos gemaakt is, of zich zelven bewusteloos gemaakt heeft. Het laatste, het zich zelven bewusteloos maken, zou misschien tot een *delictum sui generis* te verheffen zijn, maar kan er nooit toe leiden om een feit, dat wegens den toestand, waarin de dader zich tijdens het plegen bevond, ontoerekenbaar was, toch toe te rekenen.

In de tweede plaats is het in strijd met de *letter* van het artikel — dat zeker bij verschil gelden moet boven de Memorie van Toelichting — en dat de distinctie niet kent, strafbaar stellende niet de *onvrijwillige* bewusteloosheid, maar bewusteloosheid

in het algemeen, waaronder ook de zoogenaamde vrijwillige bewusteloosheid behoort.

Ik heb hierin vóór mij de autoriteit van de minderheid der Commissie van Rapporteurs, die blijkens het Verslag, pagina 40, over deze zaak geredeneerd heeft als volgt:

„Wel wijst de Memorie van Toelichting, pagina 52, er op aan het slot der aangehaalde alinea, dat de bedoeling der Regering niet deze is, dat men zich straffeloos in een toestand van bewusteloosheid zou kunnen brengen om daardoor gedekt een vooraf beraamd feit te kunnen plegen, maar dit neemt niet weg dat, volgens de redactie van het ontwerp, de misdadiger, die een vooraf voorgenomen misdrijf in vrijwillige volslagen dronkenschap had gepleegd, zou moeten worden vrijgesproken. Noch in het Wetboek voor het Koninkrijk Holland, noch in de ontwerpen van 1804 en 1847 heeft men zoo ver willen gaan, en de praktijk van het thans nog geldende regt heeft de behoefte aan dergelijk voorschrift ook niet doen gevoelen.”

De meerderheid der Commissie heeft echter, in hare lofwaardige zucht om het toch maar met den Minister eens te worden over het ensemble van het Wetboek, het denkbeeld der minderheid niet gevolgd.

En in de derde plaats, wanneer het overigens al juist ware, dan rust toch de last van het bewijs, dat het opzet tot het misdrijf is ontstaan vóór de dronkenschap, op het openbaar ministerie; en dat bewijs is onmogelijk, omdat de aanvang van het opzet, de conceptie, geldt het *forum internum*, en omdat het ook *ex post* niet af te leiden is uit de daad, waar die daad, als begaan in zoogenaamde bewusteloosheid, zelve ontoerekenbaar verklaard wordt.

Is nu dit bewijs niet te leveren, dan zal het gevolg zijn, dat de misdrijven, van het kleinste tot het grootste, in dronkenschap begaan, ongestraft blijven.

Wanneer dit art. 37 wet wordt, zullen wij inderdaad ten opzichte van de groote volkskwaal, de dronkenschap, mijnen ver achteruitgaan; wij zullen oneindig meer terrein verliezen dan wij bij de aanhangige kroegen-wet kunnen winnen; dan wordt inderdaad de vaststelling van die laatste wet een kinderachtige maatregel; en dan zal voortaan de justitie de dronkaards, wel verre

van hen te straffen, met den hoed in de hand mogen toevoegen: Gij, mijnheeren, kunt doen wat gij wilt, gij zijt onkwetsbaar, en *Sacrosanct*, omdat gij behoort tot het geprivilegieerde gilde der dronkaards.

Ziet, Mijne heeren! ik behoor niet tot de *professional* bestrijders van den sterken drank; maar heb toch van het misbruik een blakenden afkeer, en ben nu niet zóó belust op de onverwelkbare glorie van te hebben medegewerkt aan het tot standbrengen van een nieuw Strafwetboek, dat ik mij daarom wil medepligtig maken aan deze emancipatie van de dronkenschap met haren afschuwelijken nasleep.

De heer **Van der Kaay**, *lid der Commissie van Rapporteurs*: Mijnheer de Voorzitter! Ik geloof inderdaad dat ik de beide vorige sprekers over dit artikel gerust kan stellen, want wanneer die heeren de Memorie van Toelichting en het Verslag met naauwgezetheid nagaan, zal het hun blijken, dat hunne bezwaren, die ook voorkomen in het Verslag, de oorspronkelijke redactie van dit artikel gelden; doch juist met het oog op die bezwaren is dat artikel belangrijk gewijzigd, ja een geheel ander artikel geworden.

Eerst lezen wij in art. 47 oud:

„Niet strafbaar is hij die een feit pleegt, terwijl hij ten gevolge hetzij van den toestand van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij van de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner geestvermogens, buiten staat is ten aanzien van dat feit zijnen wil te bepalen.”

Daarin werd dus uitgemaakt dat hij die een feit pleegde, terwijl hij, ten gevolge hetzij van den toestand van bewusteloosheid waarin hij verkeerde, hetzij ten gevolge van gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing in zijne geestvermogens, buiten staat was ten aanzien van dat feit zijn wil te bepalen, niet strafbaar zou zijn. Toen zijn de aanmerkingen en bezwaren gekomen en heeft men gevraagd: hoe ver reikt dat? En men heeft daarbij bepaald het oog gehad, niet op krankzinnigheid en ziekelijke storing of gebrekkige ontwikkeling der geestvermogens, maar op bewusteloosheid, en wel uitsluitend ten gevolge van drankmisbruik. Nu staat het in de eerste plaats vast, dat die bewuste-

loosheid geheel iets anders is dan de dronkemans-roes of het courage-indrinken, waarvan de laatste spreker gewag maakte. Nu hoor ik zeggen: dan zal de man ook geheel buiten staat zijn iets kwaads te doen! Dat geef ik volkomen toe, dat gelooven de Commissie en de Minister ook: het zal bijna nooit gebeuren. Maar men heeft hier, als men van bewusteloosheid spreekt, niet alleen te doen met bewusteloozen ten gevolge van dronkenschap, maar ook met slaapwandelaars, met handelingen in den slaap bedreven, en daarom moet de uitdrukking behouden worden. Handelingen in de dronkenschap bedreven, die hier bedoeld wordt, kan ik mij bijna niet bedenken. Maar in elk geval is dit artikel aanmerkelijk gewijzigd en is nu eigenlijk het onschuldigste artikel van het geheele Wetboek. Wanneer wij den tusschenzin er uitlaten, lezen wij: „Niet strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem niet kan worden toegerekend”, en daartegen zal wel niemand durven opkomen.

Het artikel wijst aan *op welken grond* niet kan worden toegerekend, en dit was noodig; men zal niet naar eigen inzicht ook nog andere gronden van ontoerekenbaarheid mogen aannemen. De nieuwe redactie heeft de regtswetenschap en de psychiatrie volkomen vrijgelaten om in ieder twijfelachtig speciaal geval te onderzoeken of en in hoever iemand een feit kan worden toegerekend. Wordt dus ontoerekenbaarheid beweerd wegens den staat van bewusteloosheid, dan zal de regter, voorgelicht door deskundigen, dit onderzoeken en uitmaken. Men gaat natuurlijk uit van de onderstelling dat ieder verantwoordelijk is voor zijne daden. Beweert hij ontoerekenbaarheid, dan moet dit punt uitgemaakt worden. Het artikel laat dus de medische wetenschap en de regtsgeleerdheid vrij, en dit is het eenige zuivere standpunt. Ons is gebleken dat er verschil is tusschen de deskundigen. Zullen wij nu uitspraak moeten doen? Daartoe zijn wij onbevoegd. Het artikel zelf praejudicieert niets. Al de bezwaren, die nu weer herhaald zijn, gelden de oorspronkelijke redactie, maar zijn door de nieuwe redactie uit den weg geruimd.

De heer **Modderman**, *Minister van Justitie*: Wanneer ten gevolge der aanneming van deze bepaling, de dronkenschap en het beroep daarop *in foro* mogten toenemen, dan zou dit niet te

wijten zijn aan dit artikel, dat, in verband met mijn schriftelijk antwoord, volkomen duidelijk is, maar aan de verkeerde interpretatie die daaraan in sommige bladen en nu ook in de rede van den geachten spreker uit Amsterdam gegeven is.

De vorige geachte spreker heeft er reeds op gewezen, dat de heer Rutgers en ook de heer Heydenrijck aan het woord „bewusteloosheid” eene veel te ruime beteekenis geven.

Iemand, die zoo als men zegt couragewater heeft ingenomen, die in bedwelmden en opgewonden toestand verkeert, noem ik niet bewusteloos. Bewusteloosheid is *totale* absentie van bewustzijn. Nu is het waar dat men ook door het gebruik van sterken drank in dergelijken toestand kan geraken, maar ieder weet dat bij misdrijven in dronkenschap gepleegd zich *dergelijk* geval slechts als hoogste zeldzaamheid voordoet, want bij volslagen absentie van bewustzijn is er geen mogelijkheid voor het plegen van *opzettelijke* daden; men kan dan nog slechts machinale bewegingen verrigten of *delicta omissionis* plegen, terwijl dan ook nog, voor zoover de toestand door eigen schuld ontstaan is, toerekening als *culpoos delict* overblijft.

Op wien rust de bewijslast? De vraag is niet juist gesteld. Zij behoort meer te huis in het burgerlijk dan in het strafproces. In het laatste behoeft men nooit te vragen *wie* iets te bewijzen heeft (want ook ambtshalve vult de regter het onderzoek aan), maar alleen *wat* bewezen moet zijn. Wat moet bewezen zijn? De bewusteloosheid, en zoolang die niet bewezen is, wordt het bewustzijn aangenomen. Overigens refereer ik mij aan mijn schriftelijk antwoord, waaruit ten duidelijkste blijkt dat art. 37 niet strekt om op dronkenschap eene premie te stellen, maar alleen om te voorkomen wat Rossi teregt noemt: „punir dans un être moral les actes d'une machine.”

De heer **Van Baar**: De zaak is te ernstig om niet te wagen nog een enkel woord te zeggen. Ik ont doe de quaestie van alle mogelijke extra-geleerdheid en stel eenvoudig de vraag: kan de bewusteloosheid voortspruiten uit dronkenschap? De Minister zegt volmondig *ja*. Maar wanneer het gevolg van dronkenschap is bewusteloosheid, en in dien bewusteloozen toestand geen misdrijf kan worden gepleegd, dan is het artikel overbodig. Een

van twee is waar, of men kan een misdrijf plegen of men kan het niet doen. Kan men het niet doen, dan is het artikel oiseus — niet noodig; maar kan men het wel doen, dan mag het feit niet straffeloos blijven, omdat het in dronkenschap is begaan, waarvan men vrijwillig de oorzaak heeft gesteld.

Iemand, die volkomen bewusteloos een feit pleegt, kan zeer zeker moeilijk voor dat feit verantwoordelijk worden gesteld, mits hij zich zelf niet vrijwillig in dien toestand hebbe gebragt, ten einde als het ware een vrijgeleide te verschaffen. De regter overigens heeft zich te houden aan de wet, zoo als die uitdrukkelijk luidt, niet aan de gewisselde stukken. Ik zou daarom in bedenking geven vóór het woord „bewusteloosheid” te stellen „onvrijwillig”, waardoor het bezwaar wierd ondervangen. In geen geval wil ik eene premie stellen op de dronkenschap, maar wel aannemen, dat men niet strafbaar behoort te zijn voor eene in bewusteloosheid gepleegde daad, mits die bewusteloosheid onvrijwillig zij.

De heer **Heydenrijck**: Ik constateer slechts, dat volgens de verklaring van den Minister, degeen die zich opzettelijk in staat van dronkenschap bevindt, in sommige gevallen door dit artikel straffeloos een misdrijf kan plegen.

De Minister zegt: wanneer iemand verkeert in een staat van volslagen bewusteloosheid, kan men die machine niet straffen; doch de Minister voegde er in één adem bij, dat hoewel uiterst zeldzaam, toch in dien toestand zelfs delicta commissionis kunnen worden gepleegd.

Het klinkt vreemd, maar ik heb het duidelijk gehoord.

De Minister neemt dus de mogelijkheid aan, al zal het hoogst zelden gebeuren, dat iemand dergelijk delict begaat in een staat van volslagen bewusteloosheid, maar dan ook zal hij zich door dit artikel kunnen dekken.

De heer **Modderman**, *Minister van Justitie*: Ik protesteer nogmaals tegen de ruime uitlegging van het woord bewusteloosheid. Indien ik een enkel woord voor twee uitleggingen vatbaar heb gebezigd, dan is dit geschied ten gevolge van de algemeene menschelijke onvolmaaktheid. Maar dan neme men niet zoo-

danige uitlegging aan, die mij eene ongerijmdheid zou doen verdedigen.

In mijn *schriftelijk* antwoord wordt uitdrukkelijk geconstateerd, dat, wanneer iemand in staat van opzettelijke dronkenschap een misdrijf pleegt waartoe hij vroeger besloot, het subjective element van het misdrijf niet is te plaatsen in het oogenblik der materiele verrigting, maar in de oogenblikken waarin hij nog compos mentis zijnde, zich opzettelijk dronken maakt.

De bewering van den geachten afgevaardigde, dat ik zou erkend hebben dat men ook in volslagen staat van dronkenschap en in volkomen bewusteloosheid *handelen* kan, is onjuist. Als de dronkenschap zóó verre is gevorderd dat men in staat van bewusteloosheid verkeert, kan men niet meer *handelen*. Toch kan men machinale bewegingen maken of ook een *delictum omissionis* plegen, en als dan die toestand vrijwillig ontstaan is, is er culpa.

In Duitschland en vele andere landen heeft men een artikel, waarin hetzelfde woord voorkomt. Nu beweer ik niet dat in Duitschland de dronkenschap zóó erg als hier te lande wordt aangetroffen; maar zij komt daar dan toch ook voor, en toch geeft niemand daar aan het artikel een interpretatie in strijd met het gezond verstand en het belang der maatschappij.

Ten slotte nog deze opmerking. Indien in de verste verte strijd bestaat (wat ik niet geloof) tusschen hetgeen ik hier heb gezegd en hetgeen in mijn schriftelijk antwoord voorkomt, dan verzoek ik dat men zich houde aan hetgeen ik geschreven heb. Maar ik herhaal, ik geloof niet dat eenige strijd te vinden is.

De heer **Rutgers van Rozenburg**: Mijne Heeren! Het belang van deze zaak is zoo groot, dat het mij beweegt af te wijken van het besluit, dat ik meende zoo vast genomen te hebben, om in geen geval te repliceren. Bega ik toch die afwijking, het zal dan echter alleen zijn om zeer in het kort te constateren dat wij van den Minister en de Commissie van Rapporteurs niets anders gehoord hebben dan wat wij in quintessence uit de Memorie van Toelichting en het Verslag reeds wisten.

Het geachte lid der Commissie heeft het geheele artikel voorgesteld als zeer onschuldig en alleen gerigt tegen de somnambules; de Minister heeft de beteekenis van het geheele artikel ge-

reduceerd tot die bewusteloosheid, welke absoluut is, tot dien staat van dronkenschap, waarin de patient geheel niet meer handelen kan; maar dan — de heer Van Baar heeft het zeer juist reeds opgemerkt — dan is ook het artikel volstrekt overbodig, althans de zinsnede over de bewusteloosheid. Die redactie is echter niet in overeenstemming met hetgeen in de Memorie van Toelichting staat, waar men leest: „hij, die volkomen onbewust is van wat hij doet, kan voor geene door hem in dien toestand materieel verrigte handeling verantwoordelijk zijn”, en waar dus wordt uitgegaan van de onderstelling, dat de beschonkene nog *handelingen* pleegt. Voor iedere handeling nu is eene operatie der hersenen, eene wilsbepaling noodig; en deze is mogelijk bij bedwelming, drankbeneveling, niet bij absolute bewusteloosheid.

Dat tot nog toe de Minister deze bedwelming onder bewusteloosheid rangschikte en bij gevolg een graad van ontoerekenbaarheid achtte, blijkt uit de reeds aangehaalde phrase der Memorie van Toelichting, waar hij, sprekende van verrigte *handelingen* zegt: „*zelfs voor de gevallen waarin de dader zich vrijwillig, door gebruik van geestrijke dranken of andere middelen, in den toestand van bewusteloosheid heeft gebragt, mag hier geene uitzondering worden gemaakt.*” En bedenken wij nu dat de regter, geroepen om een misdadiger te oordeelen, tot interpretatie van het artikel wel eerder zijne toevlugt zal nemen tot de Memorie van Toelichting dan tot de heden door den Minister gehouden redevoeringen, dan meen ik, dat het artikel, in verband met die Memorie van Toelichting, zeer gevaarlijk is, *gevaarlijk of overbodig*; terwijl noch het lid der Commissie, die het woord voerde, noch de Minister de onmisbaarheid er van heeft betoogd. Wat moet ons dan weêrhouden van eene verwerping, die overigens het geheele ontwerp in zijn geheel zou laten, gelijk mede eene minderheid in de Commissie van oordeel was? Immers, wij lezen op bladz. 40 van het Verslag, dat de geheele zinsnede omtrent de niet-toerekenbaarheid kan vervallen, ja, zij zou er zelfs geen bezwaar in zien, om het geheele artikel te schrappen. Het is dus mede op het gezag van die minderheid der Commissie, dat ik mij mag beroepen, wanneer ik verklaar waarom ik mijne stem tegen het artikel zal

uitbrengen. Indien zij van meening mogt veranderd zijn, zij zegge het, maar anders sommeer ik haar voor den dag te komen, en niet ter wille van den schijn van homogeniteit eene zoo belangrijke zaak op het spel te zetten. En de Kamer bezweer ik, niet aan eene doctrine, naar mijne overtuiging eene valsche doctrine, op te offeren het groote landsbelang, betrokken in de bestrijding van de nationale kwaal der dronkenschap.

De heer **Goeman Borgesius**: Ook na de discussiën met aandacht gevolgd te hebben, Mijnheer de Voorzitter, kan ik mij nog niet vereenigen met het artikel zoo als het is voorgesteld. Toch geloof ik dat bij geheele verwerping van dit artikel eene lacune zou ontstaan, en daarom neem ik de vrijheid om als amendement voor te stellen om uit art. 37 weg te laten de woorden: „*hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij*”.

Het amendement van den heer Goeman Borgesius wordt ondersteund door de heeren Dijckmeester, Lieftinck, Rutgers van Rozenburg, Reekers, Bastert en Van Baar, en komt in beraadslaging.

Zitting van Donderdag 28 October.

De beraadslaging wordt hervat over Art. 37.

en het daarop voorgesteld *amendement* van den heer Goeman Borgesius.

De heer **Modderman**, *Minister van Justitie*: Mijnheer de Voorzitter! Ik heb over de discussiën, gisteren over art. 37 gevoerd en over het daarop door den heer Goeman Borgesius voorgestelde amendement rijpelijk nagedacht, en ik meen thans dadelijk de slotsom, waartoe ik gekomen ben, kenbaar te moeten maken.

Nooit is bij het woord *bewusteloosheid*, voor zooveel dronkenschap betreft, aan anderen gedacht, dan aan degenen die *alle* bewustzijn verloren hebben, die, om een uitdrukking te bezigen welke iedereen verstaat, en die ik ten slotte wel *moet* bezigen om het misverstand te doen ophouden, *cadaver* zijn.

Ten aanzien van zoo iemand meende ik en meen ik nog, dat de geachte afgevaardigde uit Amsterdam niet mag zeggen (ik vlei mij dat hij het mij zal toegeven) „wat men dronken doet, moet men nuchteren boeten”. Stel bv. iemand is door *anderen*, misschien door geweld; volslagen dronken gemaakt; op den grond liggend, slaat hij machinaal, geheel onwillekeurig, een petroleum-lamp omver, waardoor brand ontstaat. Zou het dan niet tast-

baar onregtvaardig zijn hem te straffen op grond van de oude, in den regel ware, maar in hare absolute algemeenheid onware stelling: „wat men dronken doet, moet men nuchter boeten”?

Als men de stukken leest, zal men zien dat niets anders is bedoeld dan *volslagen* dronkenschap, terwijl daarenboven uit het onderzoek dat (blijkens de slotwoorden van het artikel) de regter, ook bij 't bestaan van den hier bedoelden toestand, altijd nog zal hebben in te stellen, en niet minder uit mijn schriftelijk antwoord blijkt, dat ook *dán* nog eerst straffeloosheid intreedt, als men *zonder schuld* in dien staat gekomen is.

De vraag *hoe* men in staat van bewusteloosheid gekomen is, is onverschillig voor zooveel betreft het bestaan van *opzet*, maar niet voor zooveel betreft het bestaan van *schuld*.

Intusschen, reeds vroeger en gisteren op nieuw is gebleken dat het woord „*bewusteloosheid*” aanleiding heeft gegeven en blijft geven tot misverstand. Daarom heb ik mij ten taak gesteld op nieuw, onder raadpleging van deskundigen, te onderzoeken, of het woord bewusteloosheid wel zoo absoluut noodzakelijk is, en ik ben tot de conclusie gekomen dat het, met het oog op het gerezen misverstand, het verstandigst is het woord weg te laten, mits de reden van weglating behoorlijk worde toegelicht.

Ik zal trachten zoo duidelijk mogelijk mijne gronden uiteen te zetten.

Waarom is art. 37, dat gisteren beweerd werd *geheel* overbodig te zijn, noodig?

Niet om te bepalen dat straffeloos zijn zij, bij wie opzet of schuld ontbreken. Immers, *daarvoor* zorgt het *Tweede Boek*, in elk van welks artikelen, hetzij *opzet*, hetzij *schuld* geëischt wordt: terwijl ook van overtreding geen sprake kan zijn als men niet meer met bewustheid doen of laten kan.

Maar art. 37 is noodig met het oog op het onderscheid tusschen toerekeningsvatbaarheid van den persoon en toerekenbaarheid van de daad; noodig om hen, die opzet *kunnen* hebben en toch niet toerekeningsvatbaar zijn, tegen veroordeeling te behoeden.

Art. 37 is dus absoluut noodig voor krankzinnigen en idioten, want, heden werd het mij door een deskundige op nieuw verzekerd, krankzinnigen en idioten kunnen *opzettelijk* handelen. De

definitien van het Tweede Boek hebben dus op hen vat, en voor hen is derhalve de bepaling van art. 37 absoluut onmisbaar.

Daarentegen kan bij iemand die volkomen bewusteloos is, een slapende, een slaapwandelaar, een cadaver. geen *opzet* bestaan; tot opzet immers (men vergelijk mijn definitie in het schriftelijk antwoord) behoort de *bewuste* rigting van den wil. Voor zooveel *opzettelijke* misdrijven betreft, is dus voor de thans besproken personen art. 37 niet noodig. Blijft over de schuld. Daarbij heeft men dan weder te onderscheiden. Of men is door *eigen* schuld in staat van volslagen dronkenschap, in den toestand van een cadaver gekomen: in dat geval heb ik altijd gemeend (zie mijn schriftelijk antwoord) dat schuldigverklaring aan *culpoos* delict moet volgen: want dan is de eventus „aan zijne schuld te wijten.” De slotwoorden van het artikel dienden juist om veroordeeling in dat geval mogelijk te maken. Of — en dit is het andere en het eenige geval waarvoor ik onveranderd behoud van het artikel wenschte — een *ander* heeft iemand volkomen bewusteloos, dronken gemaakt, en nu sticht deze bijv. machinaal brand. In dit geval zou veroordeeling tastbaar ongerijmd zijn, maar mogen wij vertrouwen dat het Tweede Boek, bij gezonde interpretatie, voldoende te hulp komt. De regter kan dan immers beslissen, dat de daad van brandstichting *niet* aan de schuld van den bewusteloos gemaakte te wijten is.

Intusschen ontveins ik mij niet, dat het hier een onderwerp geldt waaromtrent misschien ook bij de regterlijke magt later verschillende interpretatie mogelijk is; na al het gebeurde wanhoop ik aan eene redactie of toelichting die verkeerde opvatting *onmogelijk* maakt. Maar daartegenover staat het gevaar, dat, blijft het woord „bewusteloosheid” behouden, de beschuldigten zich op de interpretatie van de heeren Rutgers en Heydenrijk zullen beroepen en bij de groote menigte de valsche meening zal post vatten dat zelfs gedeeltelijke of opzettelijke dronkenschap het misdrijf verschoont.

Men heeft dus aan den eenen kant het gevaar van verkeerde interpretatie door de regterlijke magt; aan den anderen kant voor verkeerde opvattingen bij het volk. Van die twee kwaden kies ik het minste. Daarom neem ik het amendement van den heer Goemann Borgesius over.

De **Voorzitter**: Daar de Minister verklaard heeft het amendement van den heer Goemann Borgesius, strekkende om uit art. 37 te doen vervallen de woorden:

„hetzij wegens den staat van bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij,” over te nemen, zoo wordt het artikel dien overeenkomstig gewijzigd.

De Commissie van Rapporteurs stelt verder voor *art. 37* te lezen: „Niet strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem, hetzij wegens den staat van volslagen bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij wegens,” en verder als in het artikel.

De heer **van der Kaay**, *lid van de Commissie van Rapporteurs*: Het doet der Commissie leed, dat het amendement overgenomen is door den Minister van Justitie. De Commissie meent te moeten volharden bij het artikel van het ontwerp en stelt dit nu als amendement voor. Van hare zijde heeft zij, en dat was eene concessie, geen bezwaar gevonden om toe te geven aan het verlangen van sommigen om de bewusteloosheid nog nader te omschrijven, door te lezen: *volslagen bewusteloosheid*.

Zij begint met de verklaring, dat zij onder *bewusteloosheid* nooit halve bewusteloosheid verstaan heeft; zij achtte voor zich dat woord overbodig, maar daar er verschil van opvatting bestaat, heeft de Commissie geen bezwaar gevonden aan het verlangen te voldoen om de bewusteloosheid nader te omschrijven, ten einde alle verschil van gevoelen weg te nemen.

Het komt der Commissie voor, dat wanneer men bezig is met de behandeling van het Strafwetboek en men zich dan door andere beweegredenen laat leiden, niet streng vasthoudt aan de beginselen van strafregt, maar een bijoogmerk heeft, hoe loffelijk dat op zich zelf moge zijn, en men die gelegenheid tevens wil aangrijpen om eene volkszonde, hoe verderfelijk ook, tegen te gaan, dat men op een verkeerden, een gevaarlijken weg is.

Zoo de heer Goeman Borgesius.

Wij zijn nog niet bezig met de behandeling van het wetsontwerp tot beteugeling van het misbruik van sterken drank; wij hebben eenvoudig te doen met het Wetboek van Strafrecht, en daarbij mogen alleen beginselen van strafregt gelden.

Het artikel moet daartoe strekken, dat als redenen van ontoc-

rekenbaarheid kunnen worden aangevoerd bewusteloosheid en beperkte ontwikkeling of ziekelijke storing van verstandelijke vermogens, en *geene andere*. Daarom is het artikel op zich zelf noodig. Men zal zich dus niet kunnen beroepen bij voorbeeld op overdreven vaderlandsliefde, zoo als voor een Fransche jury zou geiden wanneer de daad tegen een Pruis is gepleegd, of, om bij Frankrijk te blijven, op minnenijd of wraakzucht bij eene miskende minnares.

Wanneer nu ontoerekenbaarheid wordt beweerd, zal de regter in elk geval moeten nagaan of er inderdaad zoo *volslagen* bewusteloosheid bestond — om bij dien toestand te blijven — dat de daad moet geacht worden volkomen ontoerekenbaar te zijn. Of de daad dus toerekenbaar zal zijn of niet, maken *wij* niet uit, maar de regter.

En nu, verblind door een zeer zeker loffelijken ijver — want ook daardoor kan men verblind worden — lezen sommigen in plaats van BEWUSTELOOSHEID, eenvoudig *dronkenschap*, als of er geene bewusteloosheid bestond in den slaap, als of door slaapwandelaars niet volkomen onbewust kan worden gehandeld, als of niet ieder handboek over strafregt, dat men gelieft in te zien, daarvan dadelijk de vreeselijkste voorbeelden gaf!

Daarom alleen dus werd reeds de handhaving dier uitdrukking gevorderd

Maar, zegt men, de verdediger van den dronkaard zal zich op dit artikel kunnen beroepen en zeggen: Mijn dronken man was ook bewusteloos. Wat zal dan gebeuren?

Dan zal de regter, voorgelicht door deskundigen, onderzoeken of er inderdaad volslagen bewusteloosheid bestond, en, zoo ja, of dan op dien grond de daad ontoerekenbaar was, want dat is de tweede vraag. Dan zal hij onder anderen nagaan, hoe de man in dien toestand kwam, vrijwillig of niet.

Dit alles zal kunnen onderzocht en uitgemaakt worden bij behoud van het artikel.

Nu heeft de Minister gezegd dat het eigenlijk overbodig is, want dat een volslagen bewusteloze, een lijk, een cadaver, geen doleus misdrijf kan plegen, en dat geloof ik ook.

Maar er is iets anders; wij hebben ook overtredingen, en daarbij wordt geen opzet of schuld gevorderd, want het feit op zich zelf is voldoende, en dan hebben wij de zeer belangrijke zaak van de culpose misdrijven. Wanneer er geen opzet is maar het misdrijf aan schuld moet worden toegeschreven, dan komt het artikel zeer te pas. De Minister heeft gezegd: ja, wanneer iemand door anderen in den staat van dronkenschap, is gebragt, dan mag hij niet gestraft worden, als hij b. v. door onvoorzigtigheid brand sticht. Maar is het zoo zeker dat, wanneer hij het in vrijwillige dronkenschap heeft gedaan, hij altijd gestraft moet worden? De heer Borgesius zegt ja, maar wij zouden dit door den regter, zoo noodig door deskundigen voorgelicht, in ieder speciaal geval willen uitgemaakt hebben.

Een voorbeeld. Een student, die op een feest is geweest, bevindt zich in vrijwillige dronkenschap; hij is door niemand gedwongen geweest om te drinken; hij wordt naar zijne kamer gebragt, is volkomen bewusteloos, werpt de lamp om en sticht brand. Nu zeggen wij niet, dat die student in elk geval, onstrafbaar zal zijn; neen, wij willen de deskundigen en den regter vrijlaten; het geval moet door hen onderzocht en daarna uitgemaakt worden, of de bewusteloosheid van dien aard was, dat het feit, ook wanneer het aan eenvoudige schuld is te wijten, den dader niet toerekenbaar is.

Nog dit. Niet alleen in het Italiaansche en in het Oostenrijksche ontwerp van strafwetboek, maar ook — en dit zal menigeen verbazen — in de Engelsche regtspraktijk is dit beginsel gehuldigd. Ofschoon dronkenschap in Engeland geen ongewoon verschijnsel is, heeft niet alleen de Engelsche regtspraktijk het zoo begrepen als wij, maar is dit beginsel ook opgenomen in het ontwerp van een Engelsch strafwetboek.

De Commissie handhaaft dus het artikel, met bijvoeging alleen, op het verlangen van sommigen, van het onschuldige woord *volslagen*.

De heer **van de Werk**: Ik wensch een voorstel te doen. Even overtuigend als de Minister heden heeft betoogd dat bewusteloosheid niet moet behouden worden, even overtuigend zou iemand van zijne bekwaamheid juist het tegendeel kunnen aantoonen.

Wanneer ik nu bedenken dat de Minister gisteren nog eene andere meening omtrent het al of niet opnemen van de bewusteloosheid was toegedaan — en dat de Commissie, die gisteren eene tegenovergestelde opinie had, thans weêr eene andere leer huldigt, en toch weêr met de leer van de Regering meêgaat, dan kan niemand mij tegenspreken dat de leden zijn in eene groote moeilijkheid.

Vele leden zullen nu in groote onzekerheid zijn hoe te stemmen. Voor hetgeen de Minister zeide is veel te zeggen. Ik zou daar echter nog wel een dag over willen denken. Ik wil geenszins de zaak op de lange baan schuiven, maar toch meen ik thans in het belang der zaak te moeten voorstellen de behandeling van art. 37 te verdagen tot aan het einde van het Iste Boek.

De heer **van der Kaay**, *lid der Commissie van Rapporteurs*: De Commissie kan dit voorstel niet aanbevelen. Ik geloof niet dat wij met een uitstel verder zullen komen, ook al wilde men de beslissing verdagen tot het einde van het IIde of IIIde Boek. De zaak is voldoende toegelicht, en de Kamer is volkomen in staat tot eene beslissing over te gaan.

De beraadslaging over de motie wordt gesloten.

De *motie* Van den heer van de Werk tot uitstel der behandeling van art. 37 wordt met 46 tegen 7 stemmen verworpen.

Voor hebben gestemd de heeren van Kerkwijk, van de Werk, Schepel, Röell, de Casembroot, Zylker en Mackay.

Bij deze stemming waren afwezig de heeren de Beaufort, Nijst, van Houten, Humalda van Eysinga, van Wassenaer van Catwijk, van der Linden, van Rees, Viruly Verbrugge en Wintgens.

De behandeling van *art. 37* wordt hervat.

De heer **Patijn**, *lid der Commissie van Rapporteurs*: Na de overneming van het amendement van den heer Borgesius, verleenig ik mij liever met het voorstel der Regering dan met dat

der Commissie. In het artikel en het amendement zag ik geen groot bezwaar. Wordt het oorspronkelijk artikel gehandhaafd dan wel gewijzigd in den geest van de meerderheid der Commissie, in beide gevallen zal ik stemmen voor het artikel. Ik geloof echter dat juist op grond van beginselen van strafregt de bedoelde woorden beter kunnen worden gemist. Voor datgene wat de geachte mede-rapporteur betoogt dat in elk concreet geval zal moeten geschieden, te weten dat de regter onderzoekt of er opzet of culpa aanwezig is, behoeven wij die woorden niet in het artikel te behouden. Wat meer is, ik acht ze in strijd met gezonde begrippen van strafregt in dit ontwerp neêrgelegd.

Wij hebben nu eenmaal in dit Wetboek niet opgenomen eene definitie van opzet of schuld; maar in het Tweede Boek zijn de criteria van alle misdrijven nauwkeurig omschreven. De regter zal bij aanklagt alle elementen voor het misdrijf noodig moeten onderzoeken. Wanneer nu telkens wordt gesproken van opzet of schuld, zal de regter door de omschrijving van het misdrijf zelf verplicht zijn een onderzoek ook daarna in te stellen. Het is dan niet de vraag of het feit *toerekenbaar* is, maar of het al dan niet is *bewezen*. Nu meen ik dat iemand, die verkeert in volkomen bewusteloosheid of bewusteloosheid, geen feit met opzet plegen kan, en dat een door hem gepleegd feit evenmin aan zijne schuld kan geweten worden. Iemand die lijdt aan gebrekkige ontwikkeling van verstandelijke vermogens, of aan ziekelijke stoornis daarvan, kan echter wel een wil hebben, maar het feit wordt den zoodanige niet toegerekend. Nog sterker geldt dit bij de artt. 38 en 39. Bij een kind beneden de 16 jaren kan wel degelijk opzet of schuld bestaan, en het feit waarvan het wordt aangeklaagd, wordt dus materieel bewezen verklaard. Maar de wetgever acht het noodig voor die gevallen in de wet de verklaring te stellen, dat het bewezen feit, dat het kind heeft gewild, hem niet toerekenbaar is. De Minister heeft eenmaal gezegd: „Onder *opzet* verstaat de Minister de *bewuste* richting van den wil op een bepaald misdrijf.”

Dien bewusten wil *kan* een *bewusteloze* niet hebben, en opzet kan hem dus niet *bewezen* worden. Hetzelfde geldt van „schuld.” Moeten wij nog bovendien in de wet de bepaling opnemen, dat het feit hem niet toerekenbaar zal zijn? De vraag meen ik te

kunnen beantwoorden met de woorden des Ministers aan de Commissie op een ander punt:

„Is het echter noodig dergelijke algemeene waarheid in het Eerste Boek uit te drukken? Daarvan zou geene verduidelijking maar veeleer misverstand te wachten zijn.”

De heer **Rutgers van Rozenburg**: Mijne Heeren! Na het voorgvallene tegen het einde der zitting van gisteren, en nadat ik toen ben opgestaan om het amendement Borgesius te ondersteunen, acht ik mij, zij ook dat amendement door den Minister overgenomen, eenigermate geroepen, althans gerechtigd, mijne meening te uiten omtrent het debat, nu gevoerd tusschen den Minister en het lid der Commissie, den heer van der Kaay.

Gij, Mijne Heeren, zult u herinneren dat in substantie mijn betoog hierop nederkwam, dat de woorden „bewusteloosheid” enz. in art. 37 of overbodig waren, of verkeerd en gevaarlijk.

Overbodig, omdat wie bewusteloos is, niets doen kan, goed noch kwaad, en het dan ook ijdel is te verklaren, dat hij die niet handelen kan, niet toerekenbaar is voor zijne handelingen. Handelingen toch zijn het niet, en ontoerekenbaar behoeven niet verklaard te worden de bewegingen van iemand die een toeval heeft, de stuiptrekkingen van een zieltoogende, al wordt daardoor een bijstander geraakt.

Ik ben het hieromtrent geheel eens met den heer Patijn, die zoo op juridische als wijsgeerige gronden zeer juist heeft betoogd, dat de afkondiging van de ontoerekenbaarheid van bewustloozen geheel overbodig was.

Iedereen zal dit toegeven, behalve degenen die met den heer Van der Kaay meent dat dit artikel onmisbaar is bij een eventueel agressief optreden van die verschrikkelijke slaapwandelaars. Nu maakt hierin de door de Commissie voorgestelde versterking van *volslagen* geen verschil.

Tusschen iemand die volslagen bewusteloos is en een die is bewusteloos, bestaat geen verschil. Gelijk iemand niet meer dood kan zijn dan dood, zijn er ook geene trappen van bewusteloosheid, en kan iemand niet gezegd worden in onderlinge tegenstelling bewusteloos, half bewusteloos of volslagen bewusteloos te zijn.

Wat men met half bewusteloos bedoelt is *bedwelmd*, gelijk men zijn kan door den drank. Leest men nu het artikel gelijk de Commissie wil, dan rest, omdat de Memorie van Toelichting in haar geheel blijft, de mogelijkheid, dat men onder volslagen bewusteloosheid zal brengen volslagen bedwelming of dien toestand, uit misbruik van sterken drank ontstaan, de gevaarlijkste periode bij iederen dronkaard, namelijk de periode, voorafgaande aan het oogenblik dat hij onder tafel raakt, dat hij wordt *perinde ac cadaver*. Met het oog daarop zou ook die volslagen bewusteloosheid in de wet gevaarlijk kunnen worden.

Om die redenen raad ik, in den geest van den Raad van State, van den Minister en van de minderheid der Commissie, de voorkeur te geven aan des Ministers nieuwe redactie van het artikel, boven het amendement der Commissie.

De beraadslaging over art. 37 wordt gesloten.

Het *amendement* van de Commissie van Rapporteurs, strekkende om art. 37 aldus te lezen:

„Niet strafbaar is hij, die een feit begaat, dat hem, hetzij wegens den staat van volslagen bewusteloosheid waarin hij verkeert, hetzij wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens, niet kan worden toegerekend,” enz.,

wordt met 40 tegen 16 stemmen verworpen.

Tegen hebben gestemd de heeren Mackay, de Jongh, de Beaufort, W. van Dedem, Cremers, Nijst, Oldenhuis Gratama, van Osenbruggen, Hingst, Beekers, van de Werk, van Gennep, de Jonge, Bichon van IJsselmonde, Rutgers van Rozenburg, van der Schrieck, Lambrechts, Bastert, van Houten, Tak van Poortvliet, Dijkmeester, de Bruyn, Goeman Borgesius, van der Hoop van Slochteren, van Baar, Lieftinck, Wybenga, Röell, de Casembroot, Schimmelpenninck, Humalda van Eysinga, Patijn, Corver Hooft, de Vos van Steenwijk, Brouwers, Heydenrijck, van der Feltz, Gleichman, Kool en Rombach.

Voor hebben gestemd de heeren de Ruiter Zylker, van Kerkwijk, Savornin Lohman, van der Kaay, Blussé, Lenting, Mees, Schepel, de Bruyn Kops, van Delden, Verhijen, Schimmelpenninck van der Oye, Schaepman, des Amorie van der Hoeven, Idzerda en de Voorzitter.

Bij de stemming waren afwezig de heeren van Wassenauer van Catwijk, van der Linden, van Rees, Viruly Verbrugge en Wintgens.

Art. 37, thans luidende:

„Niet strafbaar is hij die een feit begaat, dat hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend.

„Blijkt dat het begane feit hem wegens de gebrekkige ontwikkeling of ziekelijke storing zijner verstandelijke vermogens niet kan worden toegerekend, dan kan de regter gelasten dat hij in een krankzinnigengesticht wordt geplaatst gedurende een proeftijd, den termijn van een jaar niet te boven gaande,”

wordt zonder hoofdelijke stemming goedgekeurd.

STELLINGEN.

ERRATA.

Pag. 2 regel 11 v. o.	<i>staat</i>	Latijnsche	<i>lees</i>	Romeinsche
" 32 art. 56	"	het	"	belet
" 41 regel 2 v. o.	"	1800	"	1809
Stelling IV " 3 v. b.	"	zij	"	hij
" XXVIII laatste regel	"	gelden	"	renten.

STELLINGEN.

I.

Slechts wanneer de bonae fidei possessor door het vervreemden der vruchten gebaat of niet tot vrijwaring gehouden is kan de eigenaar die vruchten bij derden vindiceeren.

II.

Ten onrechte beweert von Savigny dat de schuld-eischer verplicht is gedeeltelijke betaling aantenemen. (Obligationenrecht I. blz. 322.)

III.

Het vonnis, waarbij iemand wegens misdrijf tot straf veroordeeld is, bevat, zoo schadevergoeding gevorderd wordt, geen bewijs der onrechtmatigheid van het feit.

IV.

Hij, die aanvankelijk te goeder trouw bezitter was, is gehouden, zelfs na volbrachte verjaring vruchten terug te geven, die zij genoten heeft, nadat hij weet dat de zaak hem niet toebehoort.

V.

De houder heeft niet de rechtsvordering tot herstelling in het bezit.

VI.

De huurder eener zaak, welker gebruik bij gedeelten niet mogelijk is, kan in geval van gedeeltelijk vergaan der zaak geene vermindering van huurprijs vragen.

VII.

De erfgenaam, die onder benefice van inventaris heeft aanvaard, kan in rechten genoodzaakt worden tot dezelfde praestatiën als een gewoon erfgenaam, met dien verstande echter dat zijne geldelijke praestatiën beperkt worden tot het beloop der waarde van de nalatenschap.

VIII.

De verhuurder heeft geen jus retentionis op de invecta et illata van den huurder.

IX.

De verhuurder is niet bevoegd op grond van niet bewoning vernietiging der huurovereenkomst en ont-ruiming van het verhuurde te vragen.

X.

Het verzoek tot verkoop van onroerend goed in gemeen eigendom toebehoorende aan minderjarigen en meerderjarigen behoort te worden gedaan aan de Rechtbank binnen welker ressort het onroerend goed gelegen is.

XI.

De verkoop van het schip, die te goeder trouw plaats had, staat den afstand van art. 321^b W. v. K. niet in den weg.

XII.

De geadresseerde, die zonder opgave van redenen weigert het goed van den schipper te ontvangen,

geeft daardoor te kennen dat hij zich niet als geadresseerde wenscht te gedragen en mist daardoor zijn beroep op art. 91 W. v. K.

XIII.

De bepalingen tusschen afzender en voerman in den vrachtbrief gemaakt, waarbij de verplichting tot schadevergoeding voor den voerman wordt beperkt of gewijzigd, zijn ook verbindend voor den geadresseerde, wanneer deze zich als zoodanig doet kennen en gedraagt.

XIV.

Hij, die op het oogenblik der aanvraag tot faillietverklaring had opgehouden koopman te zijn, kan toch nog failliet verklaard worden wegens het niet betalen van vroegere handelsschulden.

XV.

Voor voeging of tusschenkomst wordt in ieder geval, ook zelfs wanneer die niet betwist wordt een incidenteel vonnis vereischt, waarbij de intervenient als zoodanig in het geding wordt toegelaten.

XVI.

Hij, wiens verzoek tot interventie is afgewezen en die daarin heeft berust, is niet bevoegd om later

gebruik te maken van het middel van verzet door derden tegen het eindvonnis tusschen principale partijen gewezen.

XVII.

De anticipatie bij art. 344 B. Rv. in hooger beroep toegestaan kan ook in eerste instantie geschieden.

XVIII.

Het stellen van bijzondere regels ten opzichte van de toerekening van feiten in dronkenschap gepleegd verdient afkeuring in een wetboek.

XIX.

Onder het woord „démence” van art. 64 C. P. is dronkenschap niet te verstaan.

XX.

Ook volgens den C. P. kunnen handelingen in dronkenschap begaan straffeloos wezen.

XXI.

Bij dronkenschap, die bewusteloosheid ten gevolge heeft, is opzet ten aanzien der feiten in dien toestand gepleegd altijd uitgesloten.

XXII.

Terecht is in art. 37 van het nieuwe strafwetboek de vermelding der bewusteloosheid weg gelaten.

XXIII.

Art. 37 van het nieuwe wetboek van strafrecht verdient afkeuring.

XXIV.

De ingezetenen, die eene rechtsvordering namens de gemeente wil instellen (volgens art. 143^c. gemeentewet) kan geene toelating bekomen om kosteloos te procederen.

XXV.

De burgemeester kan niet gegijzeld worden wegens een vonnis tegen de gemeente gewezen en uitvoerbaar verklaard bij lijfswang.

XXVI.

Banken van leening zijn nuttige instellingen.

XXVII.

Het behoort aan een ieder vrijtestaan banken van

leening te houden zonder voorafgaande vergunning doch onder verplichting van kennisgeving aan de aangewezen autoriteit.

XXVIII.

Reglementaire voorschriften voor banken van leening behooren zich uitsluitend te bepalen tot maatregelen ter voorkoming van bedrog en willekeur met vrijlating van het bedrag der te heffen gelden.
